Ἀριθ. 260 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Ε'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Δέκατος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἀθήναις φρ. 10, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6. — 21 Δεκεμβρίου 1880

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Ἐδμόνδου δὲ Ἀμίκις. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τῆς δεκάτης ἐκδόσεως ὑπὸ ***]

Συνέχεια· ἴδε σελ. 795.

Κατὰ βάθος ὅμως, καθὼς προεῖπα, ἡ ἐντύπωσις εἶνε θλιβερὰ, καὶ δὲν ἐσφάλη ὁ μέγας ποιητὴς, ὅστις παρωμοίασε τὸ τζαμίον τῆς Ἁγίας Σοφίας μὲ «κολοσσιαῖον τάφον», διότι ἀπανταχόθεν φαίνονται τὰ ἴχνη φρικτῆς ἐρημώσεως, καὶ αἰσθάνεταί τις πλειοτέραν θλῖψιν συλλογιζόμενος τὸ τί ἦτο ἄλλοτε, παρὰ χαρὰν θαυμάζων ὅτι εἶνε ἀκόμη. Ἀφ' οὗ κατευνασθῇ τὸ αἴσθημα τοῦ πρώτου θαυμασμοῦ, ἡ διάνοια ἐκσφενδονᾶται πρὸς τὸ παρελθόν. Καὶ σήμερον ἀκόμη, μετὰ τρία ἔτη, οὐδέποτε ἀναπολῶ εἰς τὴν διάνοιάν μου τὸ μέγα τζαμίον, χωρὶς ν' ἀναγκάζωμαι νὰ φαντάζωμαι ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐκκλησίαν. Κατεδαφίζω τοὺς μουσουλμανικοὺς ἄμβωνας, ἀφαιρῶ τὰς κανδήλας καὶ τὰς πυέλους, ἀποσπῶ τοὺς δίσκους καὶ τὰς ἐκ πορφυρίτου πλάκας, ἐπανανοίγω τὰς ἐντετειχισμένας πύλας καὶ τὰ ἐντετειχισμένα παράθυρα, ἐκτρίβω τὸ κονίαμα τὸ ἐπικαλύπτον τοὺς τοίχους καὶ τοὺς θόλους, καὶ ἰδοὺ ὁ ναὸς ὁλόκληρος καὶ νεώτατος, ὅπως καὶ πρὸ τριῶν αἰώνων, ὁπότε ἐπεφώνησεν ὁ Ἰουστινιανός:— Δόξα τῷ Θεῷ, τῷ καταξιώσαντί με νὰ συντελέσω τὸ ἔργον τοῦτο! Νενίκηκά σε, Σολομῶν! —Ὅπου καὶ ἂν στρέψῃς τὸ βλέμμα, τὰ πάντα λάμπουν, φεγγοβολοῦν καὶ ἀστράπτουν, ὅπως εἰς τὰς μαγικὰς χώρας τῶν μύθων. Οἱ μεγάλοι τοῖχοι, ἐπενδεδυμένοι μὲ μάρμαρα πολύτιμα, ἐκπέμπουσιν ἀνταυγάσεις χρυσοῦ, ἐλέφαντος, χάλυβος, κοραλλίου καὶ κόχλου· αἱ ἀναρίθμητοι κηλῖδες τῶν μαρμάρων φαίνονται ὡς στέμματα καὶ στεφάναι ἀνθέων· τὰ ἀπέραντα ἐκ κρυστάλλου μωσαϊκὰ παρέχουσιν εἰς τοὺς τοίχους, ἐφ' ὧν καταπίπτει ἀκτὶς ἡλίου, τὴν ὄψιν τοίχων ἀργυρῶν κεκοσμημένων μὲ ἀδάμαντας. Τὰ κιονόκρανα, αἱ κορωνίδες, αἱ θύραι, αἱ ζωοφόροι τῶν τόξων εἶνε ἐξ ὀρειχάλκου ἐπιχρύσου. Οἱ θόλοι τῶν στοῶν καὶ τῶν ὑπερῴων, ἐζωγραφημένοι ἐγκαυστικῶς, παριστῶσι κολοσσιαίους ἀγγέλους καὶ ἁγίους ἐπὶ χρυσοῦ δαπέδου. Ἐνώπιον τῶν παραστάδων, ἐντὸς τῶν παρεκκλησίων, ἐγγὺς τῶν πυλῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν κιόνων, ὀρθοῦνται ἀγάλματα μαρμάρινα καὶ ὀρειχάλκινα, λυχνίαι ὑπερμεγέθεις ὁλόχρυσοι, εὐαγγέλια γιγάντεια ἐπεστηριγμένα ἐπ' ἀναλογείων, ἅτινα ἀπαστράπτουσιν ὡς ἐδώλια βασιλικά, ὑψηλοὶ σταυροὶ ἐξ ἐλέφαντος, ἀγγεῖα φεγγοβολοῦντα ἐκ τῶν μαργαριτῶν. Εἰς δὲ τὰ ἐνδότατα τοῦ καθολικοῦ φαίνεται μαρμαρυγή τις συγκεχυμένη, ὡς πολλῶν καιομένων πραγμάτων. Εἶνε τὰ δρύφακτα τοῦ χοροῦ ἐξ ὀρειχάλκου ἐπιχρύσου· εἶνε τὸ ἀναλογεῖον, συγκολληθὲν ἐκ τετρακισχιλίων λιτρῶν ἀργύρου, ἤτοι ἐκ ποσοῦ, ὅπερ συναπετέλεσεν ὁλόκληρος ὁ ἐτήσιος φόρος τῆς Αἰγύπτου· αἱ καθέδραι ἑπτὰ ἱερέων, ὁ θρόνος τοῦ πατριάρχου, ὁ θρόνος τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπίχρυσοι, κατάγλυφοι, σκεπασμένοι μὲ ξύλινα συναρμολογήματα καὶ μαργαρίτας, ἐφ' ὧν, ὁσάκις κατέρχεται τὸ φῶς κατ' εὐθεῖαν, εἶνε ἀδύνατον νὰ προσηλώσῃς τὸ βλέμμα. Ἐπέκεινα τῶν λάμψεων τούτων φαίνεται εἰς τὴν ἁψῖδα λαμπηδὼν ἔτι ζωηροτέρα. Εἶνε τὸ θυσιαστήριον, οὗτινος ἡ ἁγία τράπεζα, βασταζομένη ὑπὸ τεσσάρων χρυσῶν στύλων, κατεσκευάσθη ἐκ συγχωνεύματος ἀργύρου, χρυσοῦ, κασσιτέρου καὶ μαργαριτῶν, καὶ τὸ κιβώριον, ὅπερ συναποτελοῦσι τέσσαρες στῦλοι ἐκ καθαροῦ ἀργύρου, ἐφ' ὧν ὑψοῦται θόλος ὁλόχρυσος, φέρων ἐπὶ κορυφῆς σφαῖραν καὶ ἐπ' αὐτῆς σταυρὸν ἐκ χρυσοῦ ἕλκοντος διακοσίας ἑξήκοντα λίτρας. Πέραν δὲ τοῦ θυσιαστηρίου ὑψοῦται μορφὴ γιγάντειος, ἡ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἧς οἱ μὲν πόδες ψαύουσι τὸ ἔδαφος, ἡ δὲ κεφαλὴ φθάνει ἐπάνω εἰς τὸν θόλον τῆς ἁψῖδος. Ὑπεράνω δὲ τῶν θησαυρῶν τούτων λάμπουσι τὰ ἑπτὰ ἡμιθόλια, σκεπασμένα μὲ μωσαϊκὰ ἐκ χρυσοῦ καὶ κρυστάλλου, καὶ ὁ μέγας θόλος, ἐφ' οὗ κατατείνονται αἱ ἀπειρομεγέθεις εἰκόνες τῶν Ἀποστόλων, τῶν Εὐαγγελιστῶν, τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Σταυροῦ, κατάχρυσος, κατάχρωμος καὶ φεγγοβόλος, ὡς θόλος κειμηλίων καὶ ἀνθέων. Θόλοι δὲ, κίονες, ἀγάλματα καὶ λυχνίαι ἐνοπτρίζονται εἰς τὸ ἀπέραντον δάπεδον ἐκ μαρμάρου κυματοειδοῦς τῆς Προκοννήσου, ὅπερ ὅταν ἴδῃς ἐκ τῶν τεσσάρων κυρίων πυλῶν τοῦ ναοῦ, παριστᾷ τὴν εἰκόνα τεσσάρων μεγαλοπρεπῶν ποταμῶν, ῥυτιδουμένων ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ φαντασθῇ τις καὶ τὸ μέγα προαύλιον, περικυκλωμένον ἀπὸ κίονας καὶ ἀπὸ τοίχους ψηφιδωτοὺς, καὶ στολισμένον μὲ κρήνας μαρμαρίνας, καὶ ἀγαλματία ἔφιππα· τὸν πύργον, ὁπόθεν τριακονταδύο κώδωνες κατέσειον διὰ τῶν ἤχων των τοὺς

ἑπτά λόφους· τὰς ἑκατὸν ἐξ ὀρειχάλκου πύλας κεκοσμημένας μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἐπιγραφὰς ἀργυρᾶς· τὰς αἰθούσας τῶν συνόδων, τὰ δωμάτια τῶν αὐτοκρατόρων, τὰς φυλακὰς τῶν ἱερέων, τὸ Βαπτιστήριον, τὰ ἀπέραντα σκευοφυλάκια ὑπερεκχειλίζοντα ἀπὸ θησαυροὺς, καὶ λαβύρινθον ὅλον στοῶν, τρικλινίων, διαδρόμων, κλιμάκων κρυπτῶν, αἵτινες ἀνεῖρπον εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς οἰκοδομῆς,καὶ ἔφερον εἰς ἄμβωνας ἢ προσευκτήρια κρύφια. Τώρα δύναται νὰ ἐννοήσῃ τις ὁποῖον θέαμα θὰ παρίστα τοιοῦτος ναὸς κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετὰς τῶν αὐτοκρατορικῶν γάμων, τῶν συνόδων, τῶν στέψεων· ὅτε ἀπὸ τῶν ἀπεράντων ἀνακτόρων τῶν Καισάρων δι' ὁδοῦ ἐχούσης ἑκατέρωθεν χιλίους κίονας, κατεστρωμένης μὲ μυρσίνας καὶ ἄνθη, καὶ εὐωδιαζούσης λίβανον καὶ σμύρναν, μεταξὺ οἰκιῶν κεκοσμημένων μὲ ἀγγεῖα πολύτιμα καὶ παραπετάσματα μετάξινα, ἐν τῷ μέσῳ δύο στρατιῶν, τῆς τῶν *Βενέτων* καὶ τῆς τῶν *Πρασίνων*, καὶ ἐν ᾧ οἱ μὲν ποιηταὶ ἔψαλλον οἱ δὲ κήρυκες ἀνέκραζον ζήτω εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τῆς αὐτοκρατορίας, προῆγεν ὁ αὐτοκράτωρ μὲ τὴν τιάραν ἐπὶ κεφαλῆς, φέρουσαν σταυρὸν, καταστόλιστος ἀπὸ μαργαρίτας ὡς εἴδωλον, καθήμενος ἐπὶ ἅρματος χρυσοῦ μὲ πορφυρᾶς σκιάδας, συρομένου ἀπὸ δύο λευκὰς ἡμιόνους, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ θεραπείας ὡς Πέρσης μονάρχης· καὶ ἐξήρχετο εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ πρὸς προϋπάντησιν αὐτοῦ μετὰ πομπῆς μεγάλης ὁ κλῆρος, καὶ ὅλον ἐκεῖνο τὸ πλῆθος τῶν αὐλικῶν, τῶν ὑπασπιστῶν, τῶν λογοθετῶν, τῶν πρωτοσπαθαρίων, τῶν δρογγαρίων, τῶν κοντοστάβλων, τῶν εὐνούχων στρατηγῶν, τῶν κλεπτῶν διοικητῶν, τῶν πωλημένων ἀρχόντων, τῶν ἀναιδῶν πατρικίων, τῶν ὑποκλινῶν συγκλητικῶν, τῶν δούλων, τῶν γελωτοποιῶν, τῶν ἠθικῶν θεολόγων, τῶν μισθοφόρων ἐκ πάσης χώρας, ὅλον ἐκεῖνο τὸ ὑπεροπτικὸν σκυλλολόγιον εἰσέβαλλε δι' εἰκοσιεπτὰ πυλῶν εἰς τὸν ναὸν καταφώτιστον ἀπὸ ἑξακισχιλίους πολυελέους·καὶ ἐφαίνετο παρὰ τὰ δρύφακτα τοῦ χοροῦ, ὑπὸ τὰς στοὰς καὶ ἐπὶ τῶν ὑπερῴων κίνησις ἀδιάκοπος ἀνθρώπων ἐρχομένων καὶ ἀπερχομένων, συνανάμιξις καὶ συνανακίνησις κεφαλῶν κομωσῶν καὶ μανδυῶν πορφυρῶν, λάμψις καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς λιθοκολλήτων, περιδεραίων χρυσῶν, θωράκων ἀργυρῶν, ἀλληλοδιάδοχος σειρὰ ἐθιμοτυπιῶν, διασταύρωσις ὑποκλίσεων καὶ μειδιαμάτων, ἕλξις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπιτετηδευμένη ἐφεστρίδων ποδήρων καὶ ξιφῶν ἑορτασίμων· καὶ χλιαρὰ εὐωδία ἐπλήρου τὸν ἀέρα· καὶ οἱ θόλοι ἀντήχουν ἀπὸ τὰ βέβηλα χειροκροτήματα καὶ τὰς κραυγὰς, ὅσας ἐξέβαλλεν ἄπειρον πλῆθος ἀνάνδρων.

Ἀφ' οὗ ἐκάμαμεν μερικοὺς γύρους εἰς τὸ τζαμίον ἐν σιωπῇ, ἀφήκαμεν νὰ λαλήσωσιν οἱ δύο ὁδηγοί μας, οἵτινες καὶ κατὰ πρῶτον μᾶς ἔδειξαν τὰ κάτωθι τῶν ὑπερῴων παρεκκλήσια, γυμνὰ παντὸς κόσμου, ὃν εἶχον ἄλλοτε, ὅπως καὶ τὰ ἐπίλοιπα μέρη τοῦ ναοῦ. Καὶ ἄλλα μὲν τῶν παρεκκλησίων τούτων χρησιμεύουσιν ὡς θησαυροφυλάκια, ὅπως ὁ ὀπισθόδομος τοῦ Παρθενῶνος, εἰς ἃ παρακαταθέτουσι τὰ χρήματα καὶ τὰ πολύτιμά των πράγματα οἱ τοῦρκοι, ὅσοι ἀναχωροῦν διὰ μακρυνὸν ταξείδιον, ἢ φοβοῦνται τοὺς ληστὰς, τὰ ἀφίνουσι δὲ ἐκεῖ καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Θεοῦ· ἄλλα ἀποκεκλεισμένα διὰ τοίχου, χρησιμεύουσιν ὡς νοσοκομεῖα, ἐν οἷς ἀναμένουσι τὴν θεραπείαν των ἀσθενεῖς τινες ἀθεράπευτοι ἢ φρενοβλαβεῖς,οἵτινες καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐκβάλλουν κραυγὰς κλαυθμηρὰς ἢ καγχασμοὺς παιδαριώδεις, ἐξ ὧν ἀντηχεῖ τὸ τζαμίον. Ἐκεῖθεν ὡδηγήθημεν εἰς τὸ μέσον τοῦ καθολικοῦ, καὶ ἤρχισεν ὁ ἕλλην διερμηνεὺς διηγούμενος τὰ θαυμάσια τοῦ ναοῦ. Καὶ τὸ μὲν σχέδιον ἐχάραξαν οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος ὁ ἐκ Τράλλεων καὶ Ἰσίδωρος ὁ ἐκ Μιλήτου, ναί, ἀλλὰ τὴν πρώτην ἰδέαν ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς ἄγγελος. Ἄγγελος ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τὴν ἰδέαν ν' ἀνοίξῃ τρία παράθυρα εἰς τὴν ἀψῖδα, ἅτινα παριστάνουσι τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος. Οὕτω καὶ οἱ ἑκατὸν ἑπτὰ κίονες τῆς ἐκκλησίας παριστάνουσι τοὺς ἑκατὸν ἑπτὰ στύλους τοῦ οἴκου τῆς Σοφίας. Πρὸς συνάθροισιν τῆς οἰκοδομησίμου ὕλης ἐδαπανήθησαν ἑπτὰ ἔτη. Ἑκατὸν ἀρχιτέκτονες ἐπεστάτουν εἰς τὴν οἰκοδομὴν, καὶ δεκακισχίλιοι κτῖσται ὠκοδόμουν συγχρόνως, οἱ μὲν πεντακισχίλιοι ἐκ τοῦ ἑνὸς, οἱ δ' ἄλλοι πεντακισχίλιοι ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους. Μόλις ἐξεῖχον οἱ τοῖχοι παλάμας τινὰς ἐκτὸς τῆς γῆς, καὶ ἦσαν ἤδη δαπανημένα πλειότερα τῶν τετρακοσίων πεντήκοντα κεντηναρίων χρυσοῦ. Ἡ ὅλη δαπάνη διὰ μόνον τὸ κτίριον ἀνέβη εἰς εἰκοσιπέντε ἑκατομμύρια λιρῶν (φράγκων). Ἐγκαινιάσθη δ' ἡ ἐκκλησία πέντε ἔτη, ἕνδεκα μῆνας καὶ δέκα ἡμέρας, ἀφ' ἧς κατεβλήθη ὁ θεμέλιος λίθος, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς διέταξε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην δημοθοινίας καὶ διανομὰς χρημάτων, αἵτινες διήρκεσαν δύο ἑβδομάδας. Ἐδῶ ἔλαβε τὸν λόγον ὁ τοῦρκος καβάσις, καὶ μᾶς ἔδειξε τὴν παραστάδα, ἐφ' ἧς ἐπαφῆκεν αἱματηρὸν τὸ ἐκτύπωμα τῆς χειρός του, ὡς διὰ νὰ ἐπισφραγίσῃ τὴν κατάκτησίν του, ὅτε εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, Μωάμεθ ὁ Β'. Ἀκολούθως μᾶς ἔδειξε πλησίον τοῦ Μιράμπ τὸ λεγόμενον *ψυχρὸν παράθυρον*, δι' οὗ πνέει ἀείποτε ἄνεμος ψυχρότατος, ὅστις ἐνέπνευσε τὰς ὡραιοτέρας διδαχὰς εἰς τοὺς μεγαλιτέρους διδασκάλους τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Μᾶς ἔδειξεν εἰς ἓν ἄλλο παράθυρον τὸν *λάμποντα λίθον*, ὅστις εἶνε πλὰξ διαφανοῦς μαρμάρου, ἥτις διαλάμπει ὡς τεμάχιον κρυστάλλου, ὅταν προσβάλλῃ αὐτὸ ἀκτὶς ἡλίου. Δεξιᾷ δὲ τοῦ εἰσερχομένου ἐκ τῆς βορείου πλευρᾶς μᾶς εἶπε καὶ ἐψαύσαμεν τὸν *κίονα*, ὅστις *ἱδρώνει*, κίονα περιενδεδυμένον μὲ χαλκὸν, ὅστις

διαφαίνεται ἀείποτε ὑγρὸς ἐκ ῥήγματός τινος τοῦ χαλκοῦ περιενδύματος. Καὶ τέλος μᾶς ἔδειξεν ὄγκον μαρμάρου κοίλου, μετακομισθέντος ἐκ Βηθλεὲμ, ἐν ᾧ ἐτέθη, μόλις γεννηθεὶς, ὁ Σιδὶ Ἰσσὰ, «υἱὸς τῆς Μαρίας, ὁ ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ, τὸ πνεῦμα τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, καὶ ἄξιον τιμῆς ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι». Μοὶ ἐφάνη ὅμως, ὅτι οὔτε ὁ τοῦρκος οὔτε ὁ ἕλλην ἐπίστευαν εἰς ὅσα ἔλεγαν. Ὁ δ' ἕλλην διερμηνεὺς, διαβαίνων ἐνώπιον πύλης τινὸς τῶν ὑπερῴων ἐντετειχισμένης, ἔλαβεν ἀκόμη μίαν φορὰν τὸν λόγον, διὰ νὰ μᾶς διηγηθῇ τὸν περίφημον μῦθον τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ὡμίλησε μὲ τόνον φωνῆς τοιοῦτον, ὥστε, ἐὰν δὲν ἐπίστευεν εἰλικρινῶς ὅ,τι ἔλεγεν, ὑπεκρίνετο κάλλιστα. Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ τοῦρκοι εἰσήλασαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐπίσκοπος ἕλλην ἵστατο παρὰ τὸ μέγα θυσιαστήριον, τελῶν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης τὴν θείαν μυσταγωγίαν. Ἅμα ἰδὼν τοὺς εἰσβολεῖς, ἔφυγεν ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον, ἀνέβη εἰς τὸ ὑπερῷον (τὰ κατηχούμενα), ὅπου, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ἔγεινεν ἄφαντος διὰ μέσου τῆς πύλης ἐκείνης, ἥτις καὶ πάραυτα συνεκλείσθη συντειχισθεῖσα. Οἱ στρατιῶται ἤρχισαν νὰ προσβάλλωσι τὸν τοῖχον μετὰ μανίας· ἀλλ'ἄλλο δὲν κατώρθωναν παρὰ ν' ἀφίνωσιν ἐπὶ τοῦ τοίχου τὰ ἴχνη μόνον τῶν ὅπλων των· προσεκλήθησαν κτῖσται· ἀλλ' ἀφ οὗ εἰργάσθησαν ὁλόκληρον ἡμέραν μὲ σκαπάνας καὶ μοχλοὺς, ἐδέησε καὶ αὐτοὶ νὰ παραιτηθῶσι τοῦ ἐγχειρήματος· προσεκλήθησαν ἀκολούθως ὅλοι οἱ κτῖσται τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ οὗτοι κατέπεσον εἰς μάτην κοπιάσαντες πρὸ τοῦ θαυμασίου τοίχου. Ὁ τοῖχος ὅμως οὗτος θ' ἀνοίξῃ· θ' ἀνοίξῃ καθ' ἣν ἡμέραν ὁ βεβηλωμένος ναὸς θ' ἀποδοθῇ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τότε θὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν ὁ ἕλλην ἱεράρχης, ἐνδεδυμένος τὴν ἀρχιερατικήν του στολὴν, κρατῶν ἀνὰ χεῖρας ἅγιον ποτήριον, μὲ ὄψιν φαιδρὰν, καὶ ἀναβὰς ἐκ νέου τὰς βαθμίδας τοῦ θυσιαστηρίου, θ' ἀναλάβῃ τὴν λειτουργίαν ἀπὸ τοῦ μέρους, ὅπου τὴν εἶχεν ἀφήσῃ· τὴν ἡμέραν δ' ἐκείνην θ' ἀνατείλῃ ἡ ἠὼς νέων αἰώνων διὰ τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου.

Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἐξηρχόμεθα, ὁ τοῦρκος ἱερεὺς, ὅστις μέχρι τοῦδε μᾶς παρηκολούθει ταλαντευόμενος καὶ χασμώμενος, μᾶς ἔδωκε μίαν δράκα τεμαχίων μωσαϊκοῦ, ἅτινα πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀφαιρέσῃ ἀπό τινος τοίχου, καὶ ὁ διερμηνεὺς σταματῶν ἡμᾶς εἰς τὴν πύλην, ἤρχισε τὴν διήγησιν τῆς βεβηλώσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν εἴχομεν διακόψῃ.

Ἀλλὰ δὲν ἤθελα νὰ μὲ διακόψῃ ἄλλος καὶ ἐμὲ τώρα, ὅτε ἡ περιγραφὴ τοῦ ναοῦ ἀνεζωπύρησεν ἐν τῇ διανοίᾳ μου τὰς λεπτομερείας τῆς σκηνῆς ἐκείνης.

Μόλις περὶ τὴν ἕκτην ὥραν τῆς πρωΐας διεδόθη ἡ φήμη, ὅτι οἱ τοῦρκοι εἶχον ὑπερβῇ τὰ τείχη, καὶ πλῆθος ἄπειρον κατέφυγεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἦσαν περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ψυχαί: στρατιῶται φυγάδες, μοναχοί,κληρικοί, χιλιάδες μοναστριῶν φυγάδων, οἰκογένειαι πατρικίων μετὰ τῶν θησαυρῶν αὐτῶν, ἀνώτεροι λειτουργοὶ τοῦ Κράτους, καὶ πρίγκιπες ἐκ βασιλικοῦ αἵματος, οἵτινες ὅλοι ἔτρεχον εἰς τὰ ὑπερῷα καὶ εἰς τὸ καθολικὸν, καὶ συνέῤῥεον πρὸς ὅλους τοὺς μυχοὺς τῆς οἰκοδομῆς, φύρδην μίγδην μετὰ τῆς ὑποστάθμης τοῦ ὄχλου, τῶν δούλων,τῶν κακούργων, ὅσους εἶχαν ἐξεμέσῃ τὰ δεσμωτήρια καὶ τὰ κάτεργα, καὶ ὅλος ὁ ναὸς ἀντήχει ἀπὸ κραυγὰς, ὅπως θέατρον πολυάνθρωπον καθ' ἣν στιγμὴν ἐκρηγνύεται πυρκαϊά. Ἀφ' οὗ ὅλον τὸ καθολικὸν, ὅλα τὰ ὑπερῷα καὶ τὰ προπύλαια ὑπερεπληρώθησαν, αἱ πύλαι ἐκλείσθησαν καὶ ἀπεφράχθησαν, καὶ τὸν θόρυβον καὶ τὴν ταραχὴν τῶν πρώτων στιγμῶν διεδέχθη ἡσυχία φρικώδης. Πολλοὶ ἐπίστευαν ἀκόμη, ὅτι οἱ νικηταὶ δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ βεβηλώσωσι τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας· ἄλλοι ἀνέμενον τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ προῤῥηθέντος ὑπὸ τῶν προφητῶν, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν μουσουλμανικὸν στρατὸν, πρὶν ἀκόμη οἱ πρόσκοποί του φθάσωσιν εἰς τὸν κίονα τοῦ Κωνσταντίνου· ἄλλοι, ἀναβάντες εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἐξώστην τοῦ μεγάλου θόλου, κατεσκόπουν ἐκ τῶν παραθύρων τὴν πρόοδον τοῦ κινδύνου, καὶ ἐπληροφόρουν περὶ τούτου διὰ νευμάτων ἑκατοντακισχίλια πρόσωπα ὠχρὰ, ἀνεστραμμένα πρὸς αὐτοὺς ἐκ τοῦ καθολικοῦ καὶ ἐκ τῶν ὑπερῴων. Ἐκ δὲ τῶν παραθύρων τοῦ θόλου ἐφαίνετο ἀπέραντος λευκὴ νεφέλη κατακαλύπτουσα τὰ τείχη ἀπὸ τῶν Βλαχερνῶν μέχρι τῆς χρυσῆς Πύλης· ἐντεῦθεν δὲ τῶν τειχῶν τέσσαρες ταινίαι φλογεραὶ, προχωρούσαι πρὸς τὰς οἰκίας ὡς τέσσαρες χείμαῤῥοι λαύας, εὐρυνόμεναι καὶ παταγοῦσαι ἐν μέσῳ τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν φλογῶν. Ἦσαν αἱ τέσσαρες φάλαγγες τῆς ἐφόδου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ,αἵτινες ἐδίωκον πρὸ ἑαυτῶν τοὺς ἀτάκτους προσκόπους τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ συνέκλινον διαρπάζουσαι καὶ πυροβολοῦσαι πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὸν Ἱππόδρομον καὶ τὰ ἀνάκτορα. Ὅτε οἱ πρόσκοποι τῶν τουρκικῶν φαλάγγων ἔφθασαν εἰς τὸν δεύτερον λόφον, ὁ ἦχος τῶν σαλπίγγων ἀντήχησεν αἴφνης εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πλῆθος κατέπεσεν εἰς γόνατα. Ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν πολλοὶ ἐπίστευον ἀκόμη εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἀγγέλου, καὶ ἄλλοι ἤλπιζον, ὅτι αἴσθημα σεβασμοῦ καὶ φόβου ἔμελλε νὰ σταματήσῃ τοὺς ἐπιδρομεῖς πρὸ τοῦ μεγαλείου τῆς ἀπειρομεγέθους οἰκοδομῆς, τῆς ἀφιερωμένης εἰς τὸν Θεόν· ἀλλὰ καὶ ἡ τελευταία αὕτη πλάνη ἐξηφανίσθη μετ' ὀλίγον. Τὰ σαλπίσματα ἐπλησίαζον, κρότος συγκεχυμένος κλαγγῆς ὅπλων καὶ κραυγῶν, εἰσβάλλων διὰ χιλίων παραθύρων, ἐνέπλησε τὸν ναὸν, καὶ μετὰ μίαν στιγμὴν ἀντήχησαν οἱ πρῶτοι κτύποι τῶν ὀθωμανικῶν πελέκεων

ἐπὶ τῶν ὀρειχαλκίνων πυλῶν τῶν προπυλαίων. Τότε ὁ ἀπειροπληθὴς ἐκεῖνος λαὸς ἠσθάνθη τὸν παγετὸν τοῦ θανάτου εἰς τὴν καρδίαν του, καὶ ἀνέθηκαν ἑαυτοὺς ὅλοι εἰς τὸν Θεόν. Αἱ πύλαι συνθραυσθεῖσαι ἢ ἐξαχθεῖσαι ἐκτὸς τῶν στροφίγγων των ἀνετράπησαν, καὶ στίρος ἄγριον γιανιτσάρων, σπαχίδων, τιμαριωτῶν, δερβίσιδων, τσαούσιδων, ῥυπαρῶν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, ἠλλοιωμένων δὲ τὴν θέαν ἐκ τῆς μανίας τῆς μάχης, τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς ἀσελγείας, ἐφάνη εἰς τὸ κατώφλιον. Μόλις ἀπέβλεψαν εἰς τὸ μέγα καθολικὸν, φεγγοβόλον ἐκ τῶν θησαυρῶν, καὶ ἐξέβαλον κραυγὴν θαυμασμοῦ καὶ χαρᾶς, πάραυτα δ' εἰσώρμησαν ἔνδον ὡς χείμαῤῥος μανιώδης. Οἱ μὲν ἐῤῥίφθησαν κατὰ τῶν παρθένων, τῶν γυναικῶν, τῶν πατρικίων, αἰχμαλώτων πολυτίμων, οἵτινες, ἀπομωραμμένοι ἐκ τοῦ τρόμου, ὤρεγον αὐτομάτως τὰς χεῖρας πρὸς τὰ σχοινία καὶ τὰς ἁλύσεις· οἱ δ' ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐκκλησίας. Τὰ θησαυροφυλάκια διηρπάγησαν, τὰ ἀγάλματα ἀνετράπησαν, οἱ ἐξ ἐλέφαντος σταυροὶ κατεθρυμματίσθησαν· τὰ μωσαϊκὰ, ἐκληρθέντα ὡς πολύτιμοι λίθοι, ἐξεκολλήθησαν διὰ τῶν ξιφῶν, καὶ κατέπεσον εἰς βροχὴν ἀπαστράπτουσαν ἐντὸς τῶν καφτανίων καὶ τῶν μανδυῶν, ἅτινα ἐκράτουν ἠνοιγμένα κάτωθεν αὐτῶν· οἱ μαργαρῖται τῶν διαφόρων σκευῶν, ἐξαχθέντες ἐκ τῆς σφενδόνης των διὰ τῆς αἰχμῆς τῶν ἐγχειριδίων, ἀνεπήδησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς πράγματα ζωντανὰ, καὶ διημφισβητήθησαν μὲ δήγματα καὶ μὲ ζιφισμούς· ἡ ἁγία τράπεζα διεσκορπίσθη εἰς χίλια θρύμματα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου· τὰ ἑδώλια, οἱ θρόνοι, ὁ ἄμβων, τὰ δρύφακτα τοῦ χοροῦ, ἐξηφανίσθησαν ὡς θρυμματισθέντα ὑπὸ νιφάδος λιθίνης. Καὶ ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ κύματα αἱματώδη τὰ ἀσιατικὰ στίφη· καὶ μετ' ὀλίγον δὲν ἐφάνη πλέον παρὰ μία σκοτοδινίασιν προξενοῦσα τύρβη λαφυραγωγῶν μεμεθυσμένων, μετημφιεσμένων τιάρας καὶ ἄμφια ἱερὰ, οἵτινες ἐκράδαινον εἰς τὸν ἀέρα ἱερὰ δισκοπότηρα, ἤλαυνον σειρὰν αἰχμαλώτων δεδεμένων μὲ χρυσᾶ περιζώνια ἀρχιερατικὰ, ἐν μέσῳ καμήλων καὶ ἵππων καταφορτωμένων μὲ λάφυρα, καὶ ἐπάτουν εἰς ἔδαφος κεκαλυμμένον ἀπὸ συντρίμματα ἀγαλμάτων, Εὐαγγέλια κατεξεσχισμένα, καὶ λείψανα ἁγίων· ὄργια μανιώδη καὶ ἱερόσυλα, συνοδευόμενα ἀπὸ πάταγον φρικώδη ὠρυγμῶν θριάμβου, ἀπειλῶν, χρεμετισμῶν, γελώτων, φωνῶν νεανίδων καὶ ἤχων σαλπίγγων· μέχρις οὗ αἴφνης καὶ διὰ μιᾶς κατέλαβε τὰ πάντα σιγὴ, καὶ ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς μεγάλης πύλης ἀνεφάνη ἵππος Μωάμεθ ὁ Β', περικυκλωμένος ἀπὸ πλῆθος πριγκίπων, βεζίριδων, καὶ στρατηγῶν, ἀγέρωχος δὲ καὶ ἀπαθὴς ὡς ἡ ζῶσα εἰκὼν τῆς ἐκδικήσεως τοῦ Θεοῦ, ἀνεγερθεὶς δ' ἐπὶ τῶν ἀναβολέων τοῦ ἵππου του, ἐξεσφενδόνησε διὰ φωνῆς βροντώδους εἰς τὸν λαφυραγωγημένον ναὸν τὴν πρώτην διατύπωσιν τῆς νέας θρησκείας:—Ὁ Ἀλλὰχ εἶνε τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

* * *

ΔΟΛΜΑ ΜΠΑΓΤΣΕΣ

Κατὰ πᾶσαν Παρασκευὴν ὁ Σουλτάνος ὑπάγει νὰ προσευχηθῇ εἰς ἕν τι τῶν τζαμίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸν εἴδαμεν ἡμέραν τινὰ ὑπάγοντα εἰς τὸ τζαμίον τοῦ Ἀβδ-οὐλ-Μετζίδ, κείμενον ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, ἐγγὺς τῶν ἀνακτόρων τοῦ Δολμᾶ-Μπαγτσέ.

Διὰ νὰ ὑπάγῃ τις εἰς τὸν Δολμᾶ-Μπαγτσὲν ἀπὸ τὸν Γαλατᾶν, διέρχεται τὴν πολυάνθρωπον συνοικίαν τοῦ Τὸπ-χανὲ, μεταξὺ μεγάλου χυτηρίου κανονίων καὶ εὐρείας ὁπλοθήκης· διαβαίνει τὸ μουσουλμανικὸν προάστειον τοῦ Φουνδουκλῆ, καταλαμβάνον τὸν τόπον τοῦ ἀρχαίου Αἰαντείου, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεται εἰς πλατεῖαν εὐρύχωρον, ἀναπεπταμένην πρὸς τὴν θάλασσαν, πέραν δὲ τῆς πλατείας ταύτης ὑψοῦνται παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου τὰ περίφημα ἀνάκτορα, ἐν οἷς διατρίβουσιν οἱ Σουλτάνοι.

Τὰ ἀνάκτορα ταῦτα εἶνε ἡ μεγαλιτέρα μαρμαρίνη οἰκοδομὴ, ἣν ἀντανακλῶσι τὰ ὕδατα τοῦ πορθμοῦ ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ Σεραγίου μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Εὐξείνου Πόντου, δὲν δύναταί τις δὲ νὰ περιλάβῃ τὸ ὅλον δι' ἑνὸς βλέμματος εἰμὴ παραπλέων τὸν Βόσπορον ἐν κατκίῳ. Ἡ πρόσοψις, ἐκτεινομένη ἐφ' ἥμισυ μίλιον ἰταλικὸν περίπου, εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὴν Ἀσίαν, καὶ βλέπει τις λίαν μακρόθεν αὐτὴν κατάλευκον μεταξὺ τοῦ κυανοῦ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν βαθυπρασίνων λόφων τῆς παραλίας. Κυρίως εἰπεῖν δὲν εἶνε ἓν ἀνάκτορον, διότι δὲν ὑπάρχει ἑνιαῖόν τι σχέδιον ἀρχιτεκτονικόν· τὰ διάφορα τῶν ἀνακτόρων τούτων μέρη εἶνε ἀσυνάρτητα, καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτῶν εἶνε κρᾶμα πρωτοφανὲς ῥυθμοῦ ἀραβικοῦ, ἑλληνικοῦ, γοτθικοῦ, τουρκικοῦ, ῥωμαϊκοῦ, καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως· καὶ μετὰ τοῦ μεγαλείου τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτόρων ὑπάρχει ἐκεῖ συναναμεμιγμένη ἡ σχεδὸν θηλυπρεπὴς χάρις τῶν μαυρουσίων ἀνακτόρων τῆς Σιβιλίας καὶ τῆς Γρανάτας. Προσῤῥωτερον δὲ θὰ ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι «πόλις αὐτοκρατορικὴ», ὡς ἡ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Σινικῆς, παρὰ «παλάτιον» τὰ ἀνάκτορα ταῦτα· νομίζει δέ τις ἔτι μᾶλλον ἐκ τοῦ σχήματος, παρὰ ἐκ τῆς εὐρύτητος, ὅτι τὰ ἀνάκτορα ταῦτα πρέπει νὰ κατοικῇ ὄχι εἷς μονάρχης, ἀλλὰ δέκα βασιλεῖς ἀδελφοὶ ἢ φίλοι, οἵτινες διέρχονται ἐκεῖ τὸν καιρόν των ἐν ἀργίᾳ καὶ ἡδοναῖς. Ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ Βοσπόρου παρίσταται σειρὰ προσόψεως ὡς θεάτρων ἢ ναῶν, ἐφ' ὧν ὑπάρχει ἀπερίγραπτός τις ἀφθονία κοσμημάτων, τὰ ὁποῖα ἐσκόρπισαν ἐπ' αὐτῶν, ὅπως λέγει τοῦρκός τις ποιητὴς, αἱ χεῖρες παράφρονος· ἐνθυμίζουσι δὲ τὰς μυθώδεις ἰνδικὰς παγόδας, ἐφ' ὧν προσηλοῦται ὁ ὀφθαλμὸς εὐθὺς ἐκ πρώτης ὄψεως, καὶ φαίνονται ὡς ἡ εἰκὼν τῶν ἀτελευτήτων ἐρωτικῶν καὶ κενοσπούδων ἰδιοτροπιῶν τῶν ἀκολάστων ἡγεμόνων, οἵτινες ζῶσιν ἐντὸς τῶν τειχῶν τούτων. Δωρικοὶ καὶ ἰωνικοὶ κίονες, ἐλαφρότατοι ὡς τὸ ξύλον λόγχης· παράθυρα ἐγκεκλεισμένα εἰς κορωνίδας ἀνθοσκεπεῖς καὶ εἰς κιονίσκους ῥαβδωτούς· τόξα σκεπασμένα μὲ φύλλα καὶ ἄνθη καὶ κατακαμπτόμενα ἐπὶ θυρῶν σκεπασμένων μὲ κεντήματα, ἐξῶσται κομψοὶ μὲ γλυφὰς διατρήτους, συναποτελούσας τὸ περίφραγμα τῶν ἐξωσῶν τούτων· τρόπαια, ῥόδα, ἕλικες· στεφάναι συνδεόμεναι καὶ συμπεριπλεκόμεναι, παίγνια μαρμάρινα, συῤῥέοντα πρὸς τὰς κορωνίδας, κατὰ μῆκος τῶν παραθύρων, περὶξ ὅλων τῶν ἀναγλύφων· δίκτυον ἀραβουργῶν, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν πυλῶν μέχρι τῶν προμετωπιδίων, ἄνθησις, πομπὴ, καὶ λεπτότης γλυφῶν καὶ κόσμων ἀρχιτεκτονικῶν, πάντα ταῦτα παρέχουσιν εἰς ἕκαστον τῶν μικρῶν παλατίων, ἐξ ὧν συναποτελεῖται ἡ μεγάλη πολύμορφος οἰκοδομὴ, τὴν ὄψιν θαυμασίας σμιλευτικῆς ἐργασίας. Σοὶ φαίνεται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἶνε ἥσυχός τις ἀρμένιος ἀρχιτέκτων ὁ φαντασθεὶς τὸ πρῶτον σχέδιον πάντων τούτων, ἀλλὰ σουλτάνος ἐρωτόληπτος, ὅστις ὠνειρεύθη αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς φιλοδοξοτέρας του ἐρωμένης. Πρὸ τούτων δ' ἐκτείνεται σειρὰ κιόνων μεγαλοπρεπῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, συνηνωμένων μὲ κιγκλίδας ἐπιχρύσους, παριστώσας πλέγμα λεπτότατον κλάδων καὶ ἀνθέων, αἵτινες μακρόθεν φαίνονται ὡς παραπετάσματα ἐκ τριχάπτου, ἅτινα ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐπάρῃ ὁ ἄνεμος. Μακραὶ δὲ κλίμακες μαρμάριναι φθάνουσιν ἀπὸ τῶν πυλῶν μέχρι τοῦ ἀκροθαλασσίου καὶ κρύπτονται εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ πάντα εἶνε λευκὰ, δροσερὰ, στιλπνὰ, ὡς ἐὰν τὸ ἀνάκτορον ἐκτίσθη χθὲς ἀκόμη. Τὸ βλέμμα καλλιτέχνου θὰ δυνηθῇ νὰ ἴδῃ ἐκεῖ χίλια σφάλματα ἁρμονίας καὶ φιλοκαλίας· ἀλλὰ τὸ σύνολον τοῦ ἀπεράντου καὶ πλουσιωτάτου τούτου οἰκοδομήματος, ἡ πρώτη θέα τῆς σειρᾶς ἐκείνης τῶν ἀνακτόρων, λευκῶν ὡς ἡ χιὼν, σμιλευμένων ὡς τὰ κειμήλια, περιεστεμμένων μὲ τὴν πρασίνην ἐκείνην βλάστησιν, ἀνταανακλωμένων εἰς τὰ ὕδατα ἐκεῖνα, ἐμποιεῖ αἴσθημά τι δυνάμεως, μυστηρίου καὶ ἔρωτος, τὸ ὁποῖον σὲ κάμνει νὰ λησμονήσῃς σχεδὸν τὸ παλαιὸν Σεράγιον. Ὅσοι δ' εἶχαν τὸ εὐτύχημα νὰ εἰσχωρήσωσι καὶ εἰς τὰ ἔνδον τῶν τειχῶν ἐκείνων, λέγουν ὅτι καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀνακτόρων εἶνε ἀνάλογον μὲ τὴν πρόσοψιν· μακραὶ σειραὶ αἰθουσῶν τοιχογραφημένων μὲ φαντασιώδη ἀντικείμενα καὶ χρώματα ἀνοικτὰ, μὲ θύρας ἐκ κέδρου καὶ μαγονίου, καταγλύφους καὶ καταχρύσους, ἀνοιγούσας ἔνθεν μὲν εἰς διαδρόμους ἀπεράντους, καταυγαζομένους μὲ φῶς γλυκύτατον, οἵτινες φέρουσιν εἰς ἄλλας αἰθούσας, εἰς ἃς ἀποδίδει χρῶμα πυρὸς τὸ φῶς διερχόμενον διὰ θολίσκων ἐκ πορφυροῦ κρυστάλλου, καὶ εἰς λουτρῶνας, οἵτινες νομίζεις ὅτι ἐνεκοιλάνθησαν εἰς ἕνα μόνον ὄγκον Παρίου μαρμάρου· ἔνθεν δ' εἰς ἐξώστας ἐναερίους καὶ μετεώρους ὑπεράνω κήπων μυστηριωδῶν καὶ ἁλσῶν κυπαρίσσων καὶ ῥόδων, ὁπόθεν διὰ μακρᾶς σειρᾶς προπυλαίων μαυρουσίων διαφαίνεται τὸ κυανοῦν χρῶμα τῆς θαλάσσης· παράθυρα, ἐξῶσται, στοαὶ, κιοσκίδια, τὰ πάντα ἐν μέσῳ ἀνθέων, ἁπανταχοῦ ἀναπιδύοντα ὕδατα, ἅτινα καταπίπτουσιν εἰς βροχὴν ἀτμώδη ἐπὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν μαρμάρων, ἁπανταχόθεν δὲ καὶ μία θέα θεσπεσία πρὸς τὸν Βόσπορον, ὁπόθεν ὁ ζωογόνος ἀὴρ διαχέει εἰς ὅλους τοὺς μυχοὺς τῶν ἀπειρομεγέθων ἀνακτόρων ἡδυτάτην δρόσον καὶ αὔραν θαλασσίαν.

Ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ Φουντουκλὴ ὑπάρχει πύλη καταφορτωμένη μὲ κοσμήματα· ὁ Σουλτάνος ἔμελλε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς πύλης ταύτης καὶ νὰ διέλθῃ τὴν πλατεῖαν.

Δὲν ὑπάρχει βασιλεὺς ἄλλος ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχων τόσον ὡραίαν πλατεῖαν, διὰ νὰ κάμνῃ ἐκεῖ τὴν ἐπίσημον ἔξοδόν του ἐκ τῶν ἀνακτόρων. Ἱστάμενος εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, ἔχει τις ἐκ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὴν πύλην τῶν ἀνακτόρων, ἥτις φαίνεται ὡς θριαμβευτικὴ ἁψὶς βασιλίσσης· ἐξ ἄλλου τὸ μεγαλοπρεπὲς τζαμίον τοῦ Ἀβδοὺλ Μετζίδ, μὲ δύο κομψοὺς μιναρέδες εἰς τὰ πλευρά του· κατὰ μέτωπον τὸν Βόσπορον· πέραν δὲ τοὺς λόφους τῆς Ἀσίας, καταπρασίνους καὶ καταστίκτους ἐκ ποικίλων χρωμάτων ἕνεκα τῶν κιοσκίων, τῶν ἀνακτόρων, τῶν τζαμίων, τῶν ἀγροκηπίων, ἅτινα ὅλα παριστῶσι τὸ θέαμα μεγάλης πόλεως ἑορταζούσης· ἀπώτερον τὸ χαρίεν μεγαλεῖον τῆς Χρυσουπόλεως, μὲ τὸ πένθιμόν της ἐκ τῶν κυπαρίσσων στέμμα· καὶ μεταξὺ τῶν δύο παραλίων διασταυρούμενα ἀδιακόπως πλοῖα ἱστιοφόρα, πολεμικὰ σημαιοστόλιστα, ἀτμοπλοιάρια πολυανθρωπότατα, φαινόμενα ὡς ἀνθοφόρα ὅλα, νῆας ἀσιατικὰς μὲ σχήματα ἀρχαῖα καὶ παράδοξα, λέμβους τοῦ Σεραγίου καὶ τῶν μεγιστάνων, καὶ πλήθη πτηνῶν ξυρίζοντα τὰ ὕδατα· κάλλος πλῆρες φαιδρότητος καὶ ζωῆς, πρὸ τῆς ὁποίας ὁ ξένος, ὅστις ἀναμένει ἐκεῖ τὴν ἔξοδον τῆς αὐτοκρατορικῆς συνοδίας, δὲν δύναται νὰ φανταασθῇ παρὰ Σουλτάνον ὡραῖον ὡς ἄγγελον, καὶ γαλήνιον ὡς παιδίον.

Πρὸ μιᾶς ὥρας ἦσαν εἰς τὴν πλατεῖαν δύο τάγματα στρατιωτῶν μὲ στολὴν ζουάβων, οἵτινες ἔμελλον νὰ παραταχθῶσι κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Σουλτάνου, καὶ χιλιὰς περιέργων. Οὐδὲν δὲ παραδοξότερον τῶν συναθροίσεων, αἵτινες γίνονται συνήθως εἰς τοιαύτας περιστάσεις. Τῇδε κακεῖσε ἵσταντο κεκλεισμέναι ἅμαξαι ἔκλαμπροι, ἐν αἷς ὑπῆρχον τούρκισσαι μεγιστάνων, μὲ γιγαντείους εὐνούχους ἐφίππους, οἵτινες ἵσταντο ἀκίνητοι παρὰ τὰς θυρίδας· Ἀγγλίδες τινὲς εἰς ἄλλας ἁμάξας μὲ ἐνοίκιον ἀνοικτὰς· ποικίλα συμπλέγματα μὲ τὰς διόπτρας, ἃς ἀναρτῶσιν ἀπὸ τῶν

ὤμων διὰ τελαμῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶδα καὶ τὸν κομητίσκον κατακτητὴν τοῦ ξενοδοχείου τοῦ Βυζαντίου, ὅστις ἴσως ἦλθεν ἐκεῖ, ὁ σκληρός! διὰ νὰ κατακεραυνώσῃ μ' ἓν θριαμβευτικόν του βλέμμα τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἀτυχῆ ἀντίζηλόν του. Μεταξὺ δὲ τοῦ πλήθους περιεφέροντο καί τινες μορφαὶ κομητῶν, μὲ λευκωμα ὑπὸ μάλης, οἵτινες μοὶ ἐφάνησαν ὡς σχεδιογράφοι, ἐλθόντες ὅπως διαγράψωσι λαθραίως τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χαρακτῆρας. Ἐγγὺς δὲ τῶν μουσικῶν ἵστατο ὡραιοτάτη τις γαλλίς, ἐνδεδυμένη ὀλίγον τι παραδόξως, μὲ ὄψιν καὶ κινήσεις τολμηράς. Αὕτη ἵστατο πρὸ πάντων τῶν λοιπῶν, καὶ πρέπει νὰ ἦτο τυχοδιῶκτις κοσμοπολῖτις, ἐλθοῦσα ἐκεῖ διὰ νὰ κτυπήσῃ εἰς τὸ 'μμάτι τοῦ Μεγάλου Κυρίου, διότι ἐπὶ τοῦ προσώπου της ἀνεγίνωσκέ τις τὴν «ἔντρομον χαρὰν μεγάλου σχεδίου». Ἦσαν ἐκεῖ καίτινες παλαιοὶ τοῦρκοι, ὑπήκοοι φανατικοὶ καὶ ὕποπτοι, οἵτινες οὐδέποτε λείπουσιν ἀπὸ ἐκεῖ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Σουλτάνου των, διότι κυρίως θέλουν νὰ βεβαιωθοῦν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των, ὅτι ζῇ καὶ ὑγειαίνει πρὸς δόξαν καὶ εὐτυχίαν τοῦ κόσμου· καὶ ὁ Σουλτάνος ἐξέρχεται ἀκριβῶς κατὰ πᾶσαν Παρασκευὴν, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀγαθόν του λαὸν ἀπόδειξιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπάρξεως, διότι δύναται νὰ συμβῇ, ὡς καὶ συνέβη πολλάκις, ὁ φυσικὸς ἢ βίαιος θάνατός του νὰ κρατῆται μυστικὸς ἐκ συνωμοσίας τῆς αὐλῆς. Ἐκεῖ ἦσαν καὶ ἐπαῖται, κομψοπρεπεῖς νεανίαι μουσουλμάνοι, εὐνοῦχοι ἀργοί, δερβίσιδες. Ἐκ τούτων εἷς μάλιστα γέρων εἵλκυσε τὴν προσοχήν μου, ὑψηλὸς καὶ ἰσχνὸς, μὲ ὀφθαλμοὺς φοβεροὺς, ἀκίνητος, καὶ ἀποβλέπων πρὸς τ' ἀνάκτορα μ' ἔκφρασιν τοῦ προσώπου ἀπαισίαν· καὶ διενοήθην, ὅτι προσμένει τὸν Σουλτάνον διὰ νὰ ῥιφθῇ ὄρθιος καὶ ἀκίνητος κατέμπροσθέν του, καὶ τοῦ ἀναφωνήσῃ κατὰ πρόσωπον, ὅπως ὁ δερβίσης τῶν *Ἀνατολικῶν* πρὸς Ἀλλῆ πασᾶν τὸν Τεπελενλῆν :— Εἶσαι ἕνας σκύλλος καὶ ἕνας κατηραμένος! — Ἀλλὰ τοιούτων μεγαλοπρεπῶν τολμημάτων δὲν ὑπάρχουσι πλέον παραδείγματα μετὰ τὸν περίφημον ξιφισμὸν τοῦ Μαχμούδ. Ἦσαν κατὰ μέρος καὶ ὅμιλοι τουρκισσῶν, οἵτινες ἐφαίνοντο ὡς ὅμιλοι μετημφιεσμένων, καὶ τὸ σύνηθες ἐκεῖνο ἄθροισμα τῶν κωφῶν καὶ ἀλάλων προσώπων τοῦ θεάτρου, ὁποῖος εἶνε ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅλαι αἱ κεφαλαὶ διεγράφοντο ἐν κατατομῇ ἐπὶ τοῦ κυανοῦ χρώματος τοῦ Βοσπόρου, καὶ πιθανῶς ὅλα τὰ στόματα ἔλεγαν τὰς αὐτὰς λέξεις.

Καὶ ἀκριβῶς τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἤρχισε νὰ γίνεται λόγος περὶ τῶν παραδόξων ἰδιοτροπιῶν τοῦ Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ. Πρὸ πολλοῦ δὲ ἤδη ἐλάλουν περὶ τῆς ἀπλήστου φιλοχρηματίας του. Ὁ λαὸς ἔλεγε :—Μαχμοὺδ ἀκόρεστος αἵματος, Ἀβδοὺλ Μετζὶδ γυναικῶν, καὶ ὁ Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ χρημάτων. —Ὅλαι αἱ ἐλπίδες, ὅσας εἶχον ἐλπίσῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτε, πρίγκηψ αὐτοκρατορικὸς, κατέβαλε διὰ μιᾶς πυγμῆς βοῦν λέγων :—Οὕτω θὰ καταβάλω καὶ τὰς βαρβαρότητας· — ὅλαι αὗται αἱ ἐλπίδες εἶχαν ἀφανισθῆ πρὸ πολλοῦ. Αἱ τάσεις πρὸς βίον ἁπλοῦν καὶ αὐστηρὸν, ὧν εἶχε δώσῃ δείγματα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του, ἀγαπῶν, καθὼς ἔλεγαν, μίαν γυναῖκα, καὶ περιορίζων ἀνεξιλεώτως τὰς ὑπερόγκους δαπάνας τῆς αὐλῆς, δὲν ἦσαν πλέον παρὰ ἀναμνήσεις μόνον. Ἴσως δὲ εἶχε παρέλθῃ μακρότατος χρόνος, ἀφ' ὅτου εἶχε παραιτήσῃ τὰς περὶ τοὺς νόμους, τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴν φιλολογίαν σπουδὰς αὐτοῦ, περὶ ὧν εἶχον ψάλῃ τόσας καὶ τόσας ἱερεμιάδας, ὡς ἂν εἰ ἐκ τούτων ἔμελλε νὰ ἐλπίσῃ τις τὴν ἀναγέννησιν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου δὲν ἐσκέπτετο εἰμὴ μόνον περὶ ἑαυτοῦ. Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἤκουες καὶ μίαν φήμην περί τινος ἐκρήξεως τῆς ὀργῆς του ἐναντίον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν, ὅστις δὲν ἤθελε καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ τοῦ δώσῃ ὅσα χρήματα ἐζήτει. Εἰς τὴν πρώτην ἀντιλογίαν ἐξεσφενδόνα κατὰ τῆς ταλαιπώρου Ἐξοχότητος τὸ πρῶτον πρᾶγμα, ὅπου τοῦ ἔπιπτεν εἰς χεῖρας, ἀπαγγέλλων λεπτομερῶς καὶ ἀκριβῶς, μὲ ὅσην φωνὴν εἶχεν εἰς τὸν λάρυγγά του, τὸν ἀρχαῖον τύπον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὅρκου : — Μὰ τὸν Θεὸν τὸν ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, μὰ τὸν προφήτην Μωάμεθ, μὰ τὰ ἑπτὰ κείμενα τοῦ Κορανίου, μὰ τὰς ἑκατὸν εἰκοσιτέσσαρας χιλιάδας τῶν προφητῶν τοῦ Θεοῦ, μὰ τὴν ψυχὴν τοῦ πάππου μου καὶ μὰ τὴν ψυχὴν τοῦ πατρός μου, μὰ τοὺς υἱούς μου καὶ μὰ τὸ ξίφος μου, φέρε με χρήματα, ἢ καρφώνω τὴν κεφαλήν σου εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὑψηλοτέρου μιναρὲ τῆς Σταμπούλ — Καὶ οὕτως ἢ ἄλλως κατώρθωνεν ὅ,τι ἤθελε, τὰ δὲ χρήματα, ὅσα τοιουτοτρόπως ἐξεβίαζεν, ἄλλοτε τὰ ἐσώρευε καὶ τὰ ἐπλάκωνε ζηλοτύπως ὡς χυδαῖός τις φιλάργυρος, καὶ ἄλλοτε τὰ κατεσπατάλα εἰς ἰδιοτροπίας παιδαριώδεις. Σήμερον ἦτο ἡ ἰδιοτροπία τῶν λεόντων, αὔριον τῶν τίγρεων, διὰ τοὺς ὁποίους ἔστελλεν ἀγοραστὰς εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Ἀφρικήν· ἄλλοτε ἐπὶ μῆνα ὅλον πεντακόσιοι ψιττακοὶ ἔκαμνον ν' ἀντηχῶσιν οἱ αὐτοκρατορικοὶ κῆποι ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν· ἄλλοτε πάλιν κατελάμβανεν αὐτὸν ἡ μανία τῶν ἀμαξῶν καὶ τῶν κλειδοκυμβάλων, ἅτινα ἤθελε νὰ κρούωνται ἐπεστηριγμένα ἐπάνω εἰς τὰς ῥάχεις τεσσάρων δούλων· ἔπειτα ἡ μανία τῶν ἀλεκτορομαχιῶν, εἰς ἃς παρίστατο μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καὶ τοὺς μὲν νικητὰς ἐβράβευεν ἀναρτῶν ἰδιοχείρως ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ αὐτῶν μετάλλιον, τοὺς δ' ἡττημένους ἀπήλαυνεν εἰς ἐξορίαν ἐκτὸς τοῦ Βοσπόρου· ἔπειτα τὸ πάθος τοῦ παιγνιδίου, τῶν κιοσκίων, τῶν εἰκόνων· ἡ αὐλὴ ἐνόμιζες ὅτι εἶχεν ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ πρώτου Ἰβραήμ· ἀλλ' ὁ πτωχὸς ἡγεμὼν δὲν εὕρισκεν ἡσυχίαν, δὲν ἔκαμνε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ μεταπίπτῃ ἀπὸ μίαν θανάσιμον ἀηδίαν εἰς ἄλλην πλήρη

βασάνων ἀνησυχίαν· ἦτο τεταραγμένος καὶ τεθλιμμένος, ἐφαίνετο ὡς νὰ προηγεῖτο τὸ δυστυχὲς τέλος, ὅπερ τὸν περιέμενε. Ἐνίοτε τοῦ ἐκαρφώνετο εἰς τὴν κεφαλὴν ἡ ἰδέα, ὅτι ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ δηλητηριαζόμενος, καὶ ἐπί τινα χρόνον, δυσπιστῶν πρὸς πάντας, δὲν ἔτρωγε ἄλλο παρὰ αὐγὰ βραστά· ἄλλοτε κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ τρόμου τῆς πυροκαΐας, ἔλεγε καὶ ἀφῄρουν ἀπὸ τῶν θαλάμων του ὅλα τὰ ξύλινα ἀντικείμενα, ἕως καὶ αὐτὰ τὰ πλαίσια τῶν κατόπτρων. Ἀκριβῶς δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐδιηγοῦντο, ὅτι διὰ τὸν φόβον τοῦ πυρὸς ἀνεγίνωσκε τὴν νύκτα πρὸς τὸ φῶς λύχνου, ὅστις ἵστατο ἐντὸς κάδου πλήρους ὕδατος. Καὶ ὅμως μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς μανίας, ὧν τὸ αἴτιον ἦτο αἴτιον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ εἴπῃ τις, διετήρει ἀκόμη ὅλην τὴν ἐπιτακτικὴν δύναμιν τῆς ἀρχαίας θελήσεώς του, καὶ ἤξευρε νὰ καθιστᾷ τοὺς πάντας εὐπειθεῖς εἰς αὐτὸν, καὶ ἔκαμνε νὰ τὸν τρέμωσι καὶ οἱ τολμηρότεροι. Τὸ μόνον δὲ πρόσωπον, ὅπερ εἶχε δύναμίν τινα ἐπὶ τῆς ψυχῆς του, ἦτο ἡ μήτηρ του, γυνὴ ὑπερόπτις καὶ κενόδοξος, ἥτις κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του διέταττε καὶ ἔστρωναν τάπητας μεταξωτοὺς εἰς τὰς ὁδοὺς, δι' ὧν ἔμελλε νὰ διαβῇ ὁ υἱός της, ὅπως ὑπάγῃ εἰς τὸ τζαμίον, καὶ τὴν ἐπαύριον ἐχάριζεν ὅλους τούτους τοὺς τάπητας εἰς ἐκείνους, οὓς ἔσελλε νὰ τοὺς σηκώσουν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἀταξίᾳ τοῦ τεταραγμένου του βίου, εἰς τὰ διαλείμματα τῶν μεγάλων του ἰδιοτροπιῶν, ὁ Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ εἶχε καὶ ἰδιοτροπίας μικροτάτας, οἷον νὰ βλέπῃ ὑπεράνω τῆς δεῖνος θύρας τοιχογραφήματα τῆς ἀψύχου φύσεως, μὲ τὰς δεῖνα ὀπώρας καὶ μὲ τὰ δεῖνα ἄνθη, συνηρμολογημένα κατὰ τὸν δεῖνα τρόπον, καὶ προδιέγραφεν ἕκαστον πρᾶγμα εἰς τὸν ζωγράφον, καὶ ἵστατο ἐκεῖ μακρὸν χρόνον ἀπαριθμῶν τὰς κινήσεις τῆς γραφίδος, ὡς ἐὰν μὴ εἶχε νὰ συλλογισθῇ ἄλλο τίποτε εἰς τὸν κόσμον. Περὶ τῶν παραδόξων τούτων ἰδιοτροπιῶν ἐγίνετο λόγος καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν, καὶ ἴσως ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ συλλέγωνται τὰ πρῶτα νήματα τῆς συνωμοσίας, ἥτις ἀνέτρεψεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ θρόνου μετὰ δύω ἔτη. Ἡ πτῶσίς του ἦτο ἤδη γραμμένη, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν Μουσουλμάνων, ἅμα δὲ καὶ ἡ ἀπόφασις, ἥτις ἀπηγγέλθη ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του. Εἶνε δὲ αὕτη ὄχι πολὺ διάφορος ἐκείνης, ἣν θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀπαγγείλῃ ἐπὶ πάντων σχεδὸν τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους σουλτάνων. Πρίγκιπες αὐτοκρατορικοὶ, προωθούμενοι πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ὑπ' ἀνατροφῆς ἐπιπολαίου, ἀλλὰ ποικίλης καὶ ἐλευθερίας, καὶ ὑπὸ τοῦ ζήλου τῆς νεότητος, φιλοκαίνου καὶ φιλοδόξου, περιέπουσιν ἐν τῇ διανοίᾳ των μεγάλα σχέδια μεταρρυθμίσεων καὶ ἀνακαινίσεων, καὶ ἀποφασίζουσιν εἰλικρινῶς καὶ ἀμεταθέτως νὰ ἀφιερώσωσιν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁλόκληρον αὐτῶν τὸν βίον, ὃν μελετῶσι νὰ διανύσωσιν ἐν αὐστηρότητι καὶ φιλοπονίᾳ. Ἀλλὰ μετά τινα ἔτη βασιλείας καὶ μετά τινας ἀγῶνας ἀνωφελεῖς, περικυκλούμενοι ἀπὸ χίλια προσκόμματα, συμποδιζόμενοι ἀπὸ παραδόσεις καὶ ἀπὸ ἕξεις, εὑρίσκοντες ἀντίστασιν ἔκ τε τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων, ἔντρομοι ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιχειρήσεως, τὴν ὁποίαν πρότερον καλῶς δὲν ἐμέτρησαν, ἀποβαλόντες ἣν εἶχον πίστιν εἰς τὰ σχέδιά των, τὰ ἐγκαταλείπουσι διὰ νὰ ζητήσωσιν εἰς τὰς ἡδονὰς ὅ,τι δὲν δύνανται ν' ἀπολαύσωσιν ἐκ τῆς δόξης, καὶ ἀποβάλλουσι κατὰ μικρὸν ἐν ᾧ διάγουσι σαρκικῷ βίῳ ἕως καὶ αὐτὴν τὴν μνήμην τῶν πρώτων σχεδίων των, καὶ αὐτὴν τὴν συνείδησιν τοῦ ἐκφαυλισμοῦ των. Οὕτω δὲ συμβαίνει κατὰ πᾶσαν ἀνάρρησιν νέου Σουλτάνου νὰ γίνεται πάντοτε, καὶ ὄχι ἄνευ λόγου, προγνωστικὸν εὐτυχὲς, εἰς τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ πάντοτε ἡ ἐκ τῶν πραγμάτων διάψευσις.

Ὁ Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ δὲν μᾶς ἔκαμε νὰ περιμείνωμεν· τὴν ὡρισμένην ὥραν ἠκούσθη ἓν σάλπισμα, ἡ μουσικὴ ἐπαιάνισεν ἐμβατήριον, οἱ στρατιῶται ἐπαρουσίασαν ὅπλα, ἴλη λογχοφόρων ἐξῆλθεν ἀπροσδοκήτως ἐκ τῶν ἀνακτόρων, καὶ ἐπεφάνη ἔφιππος ὁ Σουλτάνος, ὅστις προεχώρησε βραδέως, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς συνοδίας του.

Παρῆλθεν ὀλίγα βήματα πρὸ ἐμοῦ, καὶ εἶχον καιρὸν ἀρκετὸν νὰ τὸν παρατηρήσω μετὰ προσοχῆς.

Ἡ φαντασία μου διεψεύσθη λίαν παραδόξως.

Ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων, ὁ σπάταλος, ὁ βίαιος, ὁ ἰδιότροπος, ὁ ἐπιτακτικὸς Σουλτάνος,— ὅστις τότε εἶχεν ἡλικίαν τεσσαράκοντα τεσσάρων ἐτῶν—εἶχε τὴν ὄψιν τούρκου ἀγαθωτάτου φυράματος, ὅστις εὑρέθη νὰ εἶνε Σουλτάνος χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ. Ἦτο ἄνθρωπος εὐτραφὴς καὶ παχὺς, εἶχεν ὡραῖον μέγα πρόσωπον μὲ δύο μεγάλους ὀφθαλμοὺς γαληνίους καὶ μὲ πώγωνα ὁλόκληρον καὶ βραχὺν, ὅστις ἤρχιζε τότε νὰ εἶνε ὀλίγον μιξοπόλιος, φυσιογνωμίαν εἰλικρινῆ καὶ χειροήθη, κινήσεις φυσικωτάτας, καὶ ἐφαίνετο ὀλίγον καταβεβλημένος· τὸ δὲ βλέμμα του ἦτο ἥσυχον καὶ βραδὺ, ὅπερ δὲν ἐμαρτύρει οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην φροντίδα περὶ τῶν χιλίων βλεμμάτων, ὅσα ἦσαν ἐπ' αὐτὸν ἐστραμμένα. Ἐπωχεῖτο δ' ἐφ' ἵππου χρυσοσάκτου, τεφροχρόου καὶ εὐμόρφου, ὃν ἐκράτουν ἐκ τῶν χαλινῶν δύο ἀπαστράπτοντες ἱππακόμοι. Ἡ συνοδία του τὸν παρηκολούθει ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως, καὶ ἐκ τούτου μόνον ἠδύνατό τις νὰ ἐννοήσῃ ὅτι οὗτος ἦτο ὁ Σουλτάνος. Ἡ στολή του ἦτο ἁπλουστάτη. Ἐφόρει ἁπλούστατον φέσιον, μακρὸν ἐπενδύτην βαθέος χρώματος κομβωμένον ἕως κάτωθεν τοῦ πώγωνός του, ἀναξυρίδας χρώματος ἀνοικτοῦ καὶ σανδάλια ἐκ δέρματος μαροκινοῦ. Προεχώρει βραδύτατα, βλέπων πέριξ μετ' ἐκφράσεως ἐχούσης τι τὸ εὐμενὲς ἅμα καὶ ἀπηυδηκὸς, ὡς νὰ ἤθελε νὰ εἴπῃ πρὸς τοὺς θεατάς :—Ἄχ, ἂν ἠξεύρετε πόσον εἶμαι βαρημένος!

—Οἱ μουσουλμάνοι ὑπεκλίνοντο βαθύτατα· πολλοὶ εὐρωπαῖοι ἐξέβαλλον τὸν πίλον των· ἀλλ' αὐτὸς πρὸς οὐδένα ἀπέδιδε τὸν χαιρετισμόν. Διαβαίνων ἐνώπιον ἡμῶν ἔρριψεν ἓν βλέμμα εἰς ἀξιωματικὸν ὑψηλότατον, ὅστις τὸν ἐχαιρέτα διὰ τοῦ ξίφους· ἓν ἄλλο εἰς τὸν Βόσπορον, καὶ ἀκολούθως ἓν βλέμμα μακρότερον εἰς δύο νεάνιδας ἀγγλίδας, αἵτινες τὸν παρετήρουν ἔκ τινος ἁμάξης, καὶ αἵτινες ἐκοκκίνισαν ὡς δύο χαμοκέρασα. Παρετήρησα ὅτι εἶχε λευκὴν τὴν χεῖρα καὶ εὔμορφον, καὶ ἦτο ἀκριβῶς ἡ δεξιά, ἐκείνη, μὲ τὴν ὁποίαν δύο ἔτη μετέπειτα ἤνοιξε τὴν φλέβα του ἐν τῷ λουτρῷ. Ὄπισθεν αὐτοῦ διῆλθε πλῆθος πασάδων καὶ αὐλικῶν, ἀνθρώπων εὐσώμων, ὅλων ἐφίππων· ἦσαν ὅλοι μεγαλάνθρωποι μὲ μέγαν μέλανα πώγωνα, φέροντες στολὴν ἁπλῆν, σιωπηλοί, σοβαροὶ καὶ σκυθρωποί, ὡς ἐὰν εἰ συνώδευον νεκρικὴν πομπήν· ἀκολούθως δ' ἐπήρχοντο πλῆθος ἱπποκόμων, ἄγοντες ἐκ τῆς χειρὸς ἵππους μεγαλοπρεπεῖς· ἀκολούθως ἄλλο πλῆθος ἀξιωματικῶν πεζῶν μὲ τὸ στῆθος κεκαλυμμένον ἀπὸ χρυσᾶ σειρήτια· οἵτινες ἀφ'οὗ παρῆλθον, οἱ στρατιῶται κατεβίβασαν τὰ ὅπλα, καὶ τὸ πλῆθος διεσκορπίσθη τῇδε κακεῖσε τῆς πλατείας, ἐγὼ δὲ ἔμεινα ἐκεῖ ἀκίνητος, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἐπὶ τοῦ ὄρους Βουλγουρλοῦ, συλλογιζόμενος τὴν παράδοξον κατάστασιν, εἰς ἣν εὑρίσκεται εἷς Σουλτάνος τῆς Σταμπούλ.

Εἶνε, ἐσυλλογιζόμην, μονάρχης μωαμεθανὸς, καὶ τὰ ἀνάκτορά του τὰ ἔχει εἰς τοὺς πρόποδας πόλεως χριστιανικῆς, τοῦ Σταυροδρομίου, ἥτις πυργοῦται ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του. Εἶνε μονάρχης ἀπόλυτος μιᾶς τῶν εὐρυτέρων αὐτοκρατοριῶν τοῦ κόσμου, καὶ ἐντὸς τῆς πρωτευούσης του, ὀλίγον μακρὰν αὐτοῦ, ἐντὸς μεγάλων παλατίων, τὰ ὁποῖα κεῖνται ὑπεράνω τοῦ Σεραγίου του, διατρίβουσι τέσσαρες ἢ πέντε ξένοι φιλόφρονες, οἵτινες φέρονται ὡς οἰκοδεσπόται ἐντὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ οἰκίας, καὶ οἵτινες ὑποκρύπτουσιν εἰς τοὺς εὐσεβάστους των πρὸς αὐτὸν λόγους ἀπειλὴν διαρκῆ, ἥτις τὸν κάμνει νὰ τρέμῃ. Ἔχει εἰς τὰς χεῖράς του ἐξουσίαν ἄπειρον, τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζωὴν ἑκατομμυρίων ὑπηκόων, τὸ μέσον νὰ κορέσῃ καὶ τὰς πλέον παράφρονας ἐπιθυμίας του, καὶ δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του. Περικυκλοῦται ἀπὸ στρατὸν ὅλον αὐλικῶν καὶ φρουρῶν, οἵτινες θὰ ἐφίλουν καὶ αὐτὰ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν του, καὶ τρέμει ἀδιακόπως διὰ τὴν ζωὴν ἑαυτοῦ καὶ τῶν υἱῶν του. Ἔχει χιλίας γυναῖκας ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τῆς γῆς, καὶ μόνος αὐτὸς ἐξ ὅλων τῶν μουσουλμάνων τοῦ κράτους του δὲν δύναται νὰ δώσῃ ὡς σύζυγος τὴν χεῖρα εἰς μίαν γυναῖκα ἐλευθέραν, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ παρὰ υἱοὺς δούλων, καὶ αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ἀποκαλεῖται — Υἱὸς δούλης—ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ λαοῦ, ὅστις ἀποκαλεῖ αὐτὸν «σκιὰν τοῦ Θεοῦ». Τὸ ὄνομά του ἀντηχεῖ σεβαστὸν καὶ φοβερὸν ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ταταρίας μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τοῦ Μαγρεμπ, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πρωτευούσῃ ὑπάρχει λαὸς πολυάριθμος καὶ ἀείποτε αὐξάνων, ἐφ' οὗ δὲν ἔχει οὐδὲ σκιὰν ἐξουσίας, καὶ ὅστις ἐμπαίζει καὶ αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν πίστιν του. Ἐφ' ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς ἀπείρου του αὐτοκρατορίας, μεταξὺ τῶν ἀθλιωτέρων φυλῶν τῶν ἀπωτάτων ἐπαρχιῶν, εἰς τὰ πλέον ἐρημικὰ τζαμία καὶ μοναστήρια τῶν ἀγριωτέρων χωρῶν, τελοῦνται δεήσεις διάπυροι ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δόξης του· καὶ αὐτὸς δὲν δύναται νὰ κάμῃ ἓν βῆμα εἰς τὸ κράτος του, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ ἐχθροὺς, οἵτινες τὸν ἀποστρέφονται, καὶ οἵτινες ἐπικαλοῦνται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Θεοῦ. Δι' ὅλον τὸ μέρος τοῦ κόσμου, ὅπερ ἐκτείνεται ἐνώπιον τῶν ἀνακτόρων του, εἶνε εἷς τῶν σεβαστοτέρων καὶ φοβερωτέρων μοναρχῶν τοῦ κόσμου· ἀλλὰ διὰ τὸ μέρος, ὅπερ ἐκτείνεται ὄπισθεν αὐτοῦ, εἶνε ὁ ἀσθενέστερος, ὁ μικρότερος, ὁ ἀθλιώτερος ἄνθρωπος, ὅστις φορεῖ διάδημα ἐπὶ κεφαλῆς. Ῥεῦμα ὑπερμέγεθες ἰδεῶν, θελήσεων, καὶ δυνάμεων ἐναντίων εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰς παραδόσεις τῆς ἐξουσίας του τὸν περιτυλίσσει, τὸν πλημμυρεῖ, καὶ μεταμορφώνει κάτωθεν αὐτοῦ, πέριξ αὐτοῦ, χωρὶς αὐτὸς νὰ θέλῃ, χωρὶς αὐτὸς νὰ τὸ ἴδῃ, συνηθείας, νόμους, ἔθιμα, δοξασίας, ἀνθρώπους, τὰ πάντα. Καὶ εἶνε ἐκεῖ αὐτὸς, μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, εἰς τὰ ἀπέραντα καὶ ὑπὸ τῆς θαλάσσης βρεχόμενα ἀνάκτορά του, ὡς ἐντὸς πλοίου ἑτοίμου ν' ἀποπλεύσῃ, ἐν μέσῳ ἀπείρου συγχύσεως ἰδεῶν καὶ πραγμάτων, περικυκλωμένος ἀπὸ πομπὴν μυθώδη, καὶ ἀπὸ ἄπειρον ἀθλιότητα, ὄχι πλέον τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, ὄχι πλέον ἀληθὴς μουσουλμάνος, ὄχι ἀκόμη ἀληθὴς εὐρωπαῖος, ἄρχων λαοῦ ἐν μέρει μεταβεβλημένου ἤδη, βάρβαρος ὡς ἐκ τοῦ αἵματος, πολιτισμένος ὡς ἐκ τῆς ὄψεως, διπρόσωπος ὡς ὁ Ἰανὸς, ὑπηρετούμενος ὡς Θεὸς, ἐπιτηρούμενος ὡς δοῦλος, λατρευόμενος, ἐνδρευόμενος, ἀποτυρλούμενος, καὶ ὅμως ἑκάστη ἡμέρα παρερχομένη σβήνει μίαν ἀκτῖνα ἀπὸ τοῦ στεφάνου τῆς δόξης του, καὶ ἀφαιρεῖ ἕνα λίθον ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου του. Ἐγὼ νομίζω ὅτι, ἂν ἤμην εἰς τὴν θέσιν του, βεβαρημένος ἀπὸ τὴν κατάστασιν ταύτην, τὴν τόσον μοναδικὴν ἐν τῷ κόσμῳ, χορτασμένος ἀπὸ τὰς ἡδονὰς, ἀηδιασμένος ἀπὸ τὰς κολακείας, καταβεβλημένος ἀπὸ τὰς ὑποψίας, κατηγανακτημένος διὰ τὴν ἐπισφαλῆ ἐκείνην καὶ ἀργὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῆς ἀκατονομάστου ταύτης ἀταξίας, ἐνίοτε, καθ' ἣν ὥραν τὸ ἀπέραντον Σεράγιον εἶνε βυθισμένον εἰς τὸν ὕπνον, θὰ ἐρρίπτομην εἰς τὸν Βόσπορον ὡς δραπέτης κατέργου, καὶ θὰ ὑπήγαινα τὴν νύκτα εἰς καπηλεῖόν τι τοῦ Γαλατᾶ, καὶ θὰ ἐκάθιζα εἰς τὸ μέσον ὁμίλου ναυτῶν μὲ ποτήριον ζύθου εἰς τὴν χεῖρα καὶ γυψίνην πίπαν μεταξὺ τῶν ὀδόντων, καὶ θὰ συνωρυόμην μετ' αὐτῶν τὴν *Μασσαλιῶτιν*.

Μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ὁ Σουλτάνος διέβη ἐκ νέου ἐκεῖθεν ἐντὸς κλειστῆς ἁμάξης, ἀκολουθούμενος ὑπὸ στίφους ἀξιωματικῶν πεζῶν, καὶ τὸ θέαμα ἐτελείωσε τοιουτοτρόπως. Ὅ,τι δὲ μοὶ ἔκαμε τὴν χειροτέραν ἀπὸ ὅλα ἐντύπωσιν, εἶνε οἱ ἀξιωματικοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες, φέροντες τὴν μεγάλην των στολὴν, ἐπηκολούθουν τροχάδην ὡς ὅμιλος ὑπηρετῶν ὄπισθεν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἁμάξης. Οὐδέποτε εἶδα παρομοίαν ἐκπόρνευσιν τῶν στρατιωτικῶν ἐμβλημάτων.

Τὸ θέαμα τοῦτο τῆς διαβάσεως τοῦ Σουλτάνου εἶνε σήμερον, καθὼς βλέπει τις, οὐδενὸς λόγου ἄξιον πρᾶγμα. Οἱ Σουλτάνοι ἄλλων χρόνων ἐξήρχοντο μετὰ μεγάλης πομπῆς, προηγούμενοι καὶ ἀκολουθούμενοι ἀπὸ νέφη ἱππέων, καὶ δούλων, καὶ ἀπὸ φρουρὰς μποσταντζίδων, εὐνούχων, θαλαμηπόλων, οἵτινες φαινόμενοι μακρόθεν παρίστων τὸ θέαμα, ὅπως ἔλεγον οἱ ἐνθουσιώδεις χρονογράφοι, «εὐρέος ἁλωνίου λειρίων». Οἱ σημερινοὶ Σουλτάνοι τοὐναντίον φαίνεται ὅτι ἀποφεύγουσι τὰς πομπὰς ὡς ἐπιδείξεις θεατρικὰς μεγαλείου παρελθόντος. Πολλάκις δ' ἐρωτῶ ἐμαυτὸν, τί θὰ ἔλεγεν εἷς τῶν πρώτων ἐκείνων μοναρχῶν, ἐὰν ἀνιστάμενος ἐκ τοῦ ἐν Προύσσῃ τάφου, ἢ ἐκ τοῦ ἐν Σταμπούλ τουρμπέτου, ἔβλεπε διαβαίνοντα ἕνα τῶν ἐκγόνων του τούτων τοῦ ιθ' αἰῶνος, παραχωμένον μέσα εἰς ἐπενδύτην μαῦρον, χωρὶς σαρίκιον, χωρὶς ξίφος, χωρὶς λίθους πολυτίμους, καὶ ἐν τῷ μέσῳ πλήθους ξένων προπετῶν. Νομίζω, ὅτι θὰ ἠρυθρία ἐκ λύσσης καὶ ἐξ αἰδοῦς, καὶ ὅτι εἰς σημεῖον τῆς ἐσχάτης περιφρονήσεως θὰ διέταττε νὰ τοῦ κόψουν τὴν γενειάδα διὰ μαχαίρας, ὅπως ἔκαμε Σουλεϊμὰν ὁ Α' διὰ τὸν Χασσὰν, ἥτις εἶνε ἡ χειροτέρα ὕβρις, ἥτις δύναται νὰ γείνῃ εἰς ὀθωμανόν. Καὶ ἀληθῶς μεταξὺ τῶν σημερινῶν σουλτάνων καὶ τῶν πρώτων ἐκείνων, ὧν τὰ ὀνόματα ἀντήχησαν εἰς τὴν Εὐρώπην μεταξὺ τοῦ ΙΒ' καὶ ΙϛΙ' αἰῶνος ὡς βρονταὶ κεραυνῶν, ὑπάρχει ἡ αὐτὴ διαφορὰ, ἥτις καὶ μεταξὺ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν καὶ τῆς τῶν πρώτων αἰώνων. Ἐκεῖνοι συνῆπτον ἐν ἑαυτοῖς τὴν νεότητα, τὸ κάλλος καὶ τὴν ῥώμην τῆς φυλῆς των· καὶ δὲν ἦσαν μόνον εἰκὼν ζῶσα τοῦ ἰδίου αὐτῶν λαοῦ, ἡ καλλιπρεπὴς σημαία, ἡ πολύτιμος λίθος τῆς σπάθης τοῦ ἰσλαμισμοῦ· ἀλλὰ καὶ συναπετέλουν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀληθῆ δύναμιν, καὶ τοιαύτην, ὥστε οὐδεὶς θέλει ἀρνηθῇ ὅτι αἱ προσωπικαὶ αὐτῶν ἀρεταὶ ὑπῆρξαν μία ἀπὸ τὰς δραστηριωτέρας αἰτίας, ὅσαι συνετέλεσαν εἰς τὴν θαυμασίαν ἐπαύξησιν τῆς ὀθωμανικῆς δυνάμεως. Ἡ ὡραιοτέρα περίοδος εἶνε ἡ τῆς πρώτης νεότητος, ἥτις περιλαμβάνει ἑκατὸν ἐνενήκοντα τρία ἔτη ἀπὸ τοῦ Οσμὰν μέχρι Μωάμεθ τοῦ Β'. Οὗτοι συναπετέλεσαν ἅλυσιν ἀληθῶς ἡγεμόνων ῥωμαλεωτάτων, καὶ, ἐκτὸς ἑνός, ἅμα δὲ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν τότε χρόνων καὶ τῶν περιστάσεων τῆς φυλῆς, αὐστηρῶν, συνετῶν καὶ δημοφιλῶν· ἀγρίων συχνάκις, ἀλλὰ σπανίως ἀδίκων, πολλάκις δὲ καὶ γενναίων καὶ εὐεργετικῶν πρὸς τοὺς ἐχθρούς· ἀπάντων τέλος τοιούτων, ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ εἶνε οἱ ἡγεμόνες τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ὡραῖοι καὶ φοβεροὶ τὴν ὄψιν, λέοντες ἀληθεῖς, ὅπως τοὺς ὠνόμαζον αἱ μητέρες των, «ὧν ὁ βρυγμὸς ἔκαμνε τὴν γῆν νὰ τρέμῃ». Οἱ Ἀβδοὺλ-Μετζίδ, οἱ Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ, οἱ Μουρὰδ, οἱ Χαμὶδ δὲν εἶνε παρὰ μορμολύκεια παδισάχιδων, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους νεανίας, υἱοὺς μητέρων πεντεκαιδεκαετῶν καὶ πατέρων ὀκτωκαιδεκαετῶν, ἀποκυήματα τοῦ ἄνθους τοῦ ταταρικοῦ αἵματος καὶ τῆς ἑλληνικῆς, περσικῆς καὶ καυκασείας καλλονῆς. Τεσσαρακαιδεκέτεις ἐδιοίκουν στρατοὺς καὶ ἐκυβέρνων ἐπαρχίας, καὶ ἐλάμβανον ὡς βραβεῖον ἐκ χειρὸς τῆς ἰδίας αὐτῶν μητρὸς δούλας ὡραίας καὶ διαπύρους ὡς ἐκεῖνοι. Εἰς ἡλικίαν δεκαὲξ ἐτῶν ἦσαν ἤδη πατέρες, ἐγίνοντο δὲ ὁμοίως πατέρες ἀκόμη καὶ ἑξηκοντούτεις. Ἀλλ' ὁ ἔρως δὲν ἐξενεύριζεν ἐν αὐτοῖς τὴν ῥώμην τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἡ ψυχή των ἦτο ἐκ σιδήρου, ἔλεγον οἱ ποιηταὶ, τὸ δὲ σῶμά των ἐκ χάλυβος. Ὅλοι εἶχον κοινά τινα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα ἐξηφανίσθησαν ἔπειτα εἰς τοὺς ἐκφύλους ἀπογόνους των: τὸ μέτωπον ὑψηλὸν, τὰς ὀφρύας τοξοειδεῖς καὶ συνημμένας, ὅπως αἱ τῶν Περσῶν, τοὺς ὀφθαλμοὺς κυανωπούς, ὅπως οἱ τῶν τέκνων τῶν στεππῶν, τὴν ῥῖνα κατακαμπτομένην ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ στόματος, «ὅπως τὸ ῥάμφος ψιττακοῦ ἐπὶ κερασίου», καὶ πυκνοτάτους μαύρους πώγωνας, διὰ τοὺς ὁποίους οἱ ποιηταὶ τῶν ἀνακτόρων ἐτήκοντο ἀναζητοῦντες παρομοιώσεις κομψὰς καὶ φοβεράς. Εἶχον τὸ «βλέμμα τοῦ ἀετοῦ τοῦ ὄρους Ταύρου, καὶ τὴν ῥώμην τοῦ βασιλέως τῆς ἐρήμου»· λαιμοὺς ταύρου, πλατυτάτους ὤμους, στέρνα προέχοντα, «ἱκανὰ νὰ περιλάβωσιν ὅλον τὸ πολεμικὸν μένος τῶν λαῶν αὐτῶν», βραχίονας μακροτάτους, ἀρθρώσεις κολοσσιαίας, κνήμας βραχείας καὶ τοξοειδεῖς, αἵτινες ἔκαμνον νὰ χρεμετίζωσιν ἐκ τοῦ πόνου οἱ ῥωμαλεώτεροι ἵπποι τῶν τουρκομάννων, καὶ μακρὰς χεῖρας μαλλιαρὰς, αἵτινες ἐκράδαινον ὡς βακτηρίδια τὰ ῥόπαλα καὶ τὰ ὑπερμεγέθη τόξα τῶν ὀρειχαλκίνων στρατιωτῶν των. Ἕφερον δὲ καὶ ἐπώνυμα ἄξια αὐτῶν: παλαιστὴς, πρόμαχος, κεραυνὸς, ὀστεοκατάκτης, αἱμοχύτης. Ὁ πόλεμος ἦτο μετὰ τὸν Ἀλλὰχ τὸ πρῶτον ἀντικείμενον, ὅπερ διενοοῦντο, καὶ ὁ θάνατος τὸ τελευταῖον. Δὲν εἶχον τὴν μεγαλοφυΐαν μεγάλων στρατηγῶν, ἀλλ' ἦσαν προικισμένοι μὲ ὅλην ἐκείνην τὴν ἑτοιμότητα τῆς ἀποφάσεως, ἥτις σχεδὸν πάντοτε ἀντικαθιστᾷ τὴν ἔλλειψιν αὐτῆς, καὶ τὴν ἀγρίαν ἐπιμονὴν, ἥτις οὐχὶ σπανίως ἐπιτυγχάνει τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ἵπταντο ὡς Ἐρινύες πτερωταὶ διὰ τῶν πεδίων τῆς μάχης, δεικνύοντες μακρόθεν τὰ πτερὰ τοῦ ἐρωδιοῦ, τὰ ἐμπηγμένα εἰς τὰ

λευκά των σαρίκια, καὶ τὰ πορφυρᾶ καὶ χρυσοκέντητα πλατέα των καφτάνια, οἱ δ' ἄγριοί των ὠρυγμοὶ ἐπανεδίωκον πρὸ αὐτῶν τὰ ὑπὸ τοῦ σερβικοῦ καὶ γερμανικοῦ πυρὸς κατακρεουργημένα των στίφη, ὁσάκις δὲν ἐπήρκουν πλέον τὰ βούνευρα χιλίων ἐκμανῶν τσαούσιδων. Ἐρρίπτον τοὺς ἵππους των εἰς τοὺς ποταμοὺς, ὅπως διαβῶσιν αὐτοὺς κολυμβῶντες, καὶ ἐκράδαινον ὑπεράνω τῶν ὑδάτων ῥομφαίας καταστάζουσας αἷμα· ἥρπαζον, διερχόμενοι, ἀπὸ τὸν λαιμὸν καὶ κατεκρήμνιζον ἀπὸ τοῦ σάγματος πασάδες ἀμελεῖς ἢ νυσταλέους· ὁσάκις δ' ἐπήρχετο τροπή, ἐπήδων κάτω ἐκ τοῦ ἵππου, καὶ ἐνέπηγον τὰ ἐκ τῶν λυχνιτῶν φεγγοβόλα ἐγχειρίδιά των εἰς τὰ νῶτα τῶν φυγάδων στρατιωτῶν· θανασίμως δὲ τιτρωσκόμενοι, ἀνέβαινον, πιέζοντες τὸ τραῦμα, εἰς ὑψηλόν τι μέρος τοῦ πεδίου τῆς μάχης, διὰ νὰ δείζωσιν εἰς τοὺς γιανιτσάρους των τὸ νεκρωμένον, ἀλλ' ἀκόμη ἀπειλητικὸν καὶ ἐπιτακτικὸν πρόσωπόν των, μέχρις οὗ κατέπιπτον βρυχώμενοι βρυγμὸν λύσσης ἀλλ' ὄχι ὀδύνης. Ποῖόν τι δ' ἔμελλε νὰ εἶνε τὸ αἴσθημα τῶν κιρκασσίων ἢ περσίδων ἐκείνων νεανίδων, τῶν μόλις ἐξελθουσῶν ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅτε κατὰ πρῶτον τὴν ἑσπέραν ἡμέρας τινὸς μάχης, ὑπὸ σκηνὴν πορφυρᾶν, πρὸς τὸ ἀμυδρὸν φῶς κανδηλίου, ἔβλεπον παρουσιαζόμενον ἐνώπιον αὐτῶν ἕνα τῶν φοβερῶν καὶ ὑπερηφάνων ἐκείνων σουλτάνων, μεμεθυσμένον ἐκ τῆς νίκης καὶ ἐκ τοῦ αἵματος; Ἀλλὰ τότε αὐτοὶ ἐγίνοντο προσηνεῖς καὶ ἐρωτικοί, καὶ σφίγγοντες τὰς παιδικὰς ἐκείνας χεῖρας ἐντὸς τῶν γιγαντιαίων καὶ ἐκ τοῦ σφίγματος τῆς σπάθης ἀκόμη σπασμωδῶν χειρῶν των, ἐζήτουν χιλίας εἰκόνας ἀπὸ τὰ ἄνθη τῶν κήπων των, ἀπὸ τοὺς μαργαρίτας τῶν ἐγχειριδίων των, ἀπὸ τὰ ὡραιότερα πτηνὰ τῶν ἀλσῶν των, ἀπὸ τὰ ὡραιότερα χρώματα τῆς ἠοῦς, ὁποία ἀνατέλλει εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, διὰ νὰ ἐπαινέσωσι τὸ κάλλος τῶν τρεμουσῶν των δούλων, μέχρις οὗ αὗται ἀνεθάῤῥουν, καὶ ἀπεκρίνοντο μὲ τὴν περιπαθῆ καὶ φαντασιώδη των γλῶσσαν:—Στέμμα τῆς κεφαλῆς μου! Δόξα τῆς ζωῆς μου! Γλυκύτατε καὶ φοβερέ μου Κύριε! Νὰ εἶνε πάντοτε λευκὸν καὶ ἔκλαμπρον τὸ πρόσωπόν σου εἰς τοὺς δύο κόσμους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης! Ἡ δόξα νὰ σὲ παρακολουθῇ παντοῦ ὅπου σὲ φέρῃ ὁ ἵππος σου! Νὰ ἐξαπλωθῇ ἡ σκιά σου ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν! Ἐγὼ δὲ ἂς ἤμην ῥόδον νὰ εὐωδιάζω ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ σαρικίου σου, ἢ πεταλούδα, διὰ νὰ πτερυγίζω ἄνωθεν τοῦ μετώπου σου!—Καὶ ἀκολούθως μὲ φωνὴν σιγανὴν διηγοῦντο εἰς τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἐραστὰς των κατηυνασμένους, οἵτινες ἀνέκειντο νυσταλέοι πρὸς τὸ στῆθός των, τὰς παιδικάς των ἱστορίας περὶ ἀνακτόρων ἐκ σμαράγδου καὶ ὀρέων ἐκ χρυσοῦ, ἐν ᾧ πέριξ τῆς σκηνῆς καὶ καθ' ἅπασαν τὴν καθημαγμένην καὶ σκοτεινὴν πεδιάδα ὁ στρατὸς ἐκοιμᾶτο. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐγκατέλειπον πᾶσαν μαλθακότητα εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ χαρεμίου, καὶ ἐξήρχοντο ἐκ τῶν ἐρώτων ἐκείνων πλέον ὑπερήφανοι καὶ πλέον διάπυροι. Ἦσαν ἥμεροι εἰς τὸ χαρέμιον, ἄγριοι εἰς τὸ πεδίον, ταπεινόφρονες εἰς τὸ τζαμίον καὶ ὑπερήφανοι ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐλάλουν γλῶσσαν πλήρη ὑπερβολῶν βροντοφώνων καὶ ἀπειλῶν κεραυνοβόλων, καὶ πᾶσα αὐτῶν γνώμη ἦτο ἀπόφασις ἀμετάκλητος, ἥτις προεκήρυττεν ἕνα πόλεμον, ἢ ἀνύψωνεν ἕνα ἄνθρωπον εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς εὐδαιμονίας, ἢ κατεκύλιε μίαν κεφαλὴν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ θρόνου, ἢ ἐξαπέλυε μίαν καταιγίδα πυρὸς καὶ σιδήρου κατὰ μιᾶς ἀντάρτιδος ἐπαρχίας. Οὕτω δὲ τρέχοντες ὡς ἀνεμοστρόβιλοι ἀπὸ τῆς Περσίας εἰς τὸν Δανούβιον καὶ ἀπὸ τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ διαβιοῦντες ἐν μάχαις, ἐν θριάμβοις, ἐν θήραις, καὶ ἐν ἔρωσιν, μετέβαινον ἀπὸ τοῦ ἄνθους τῆς νεότητος εἰς ἡλικίαν ἀνδρικὴν ἔτι μᾶλλον κοχλάζουσαν καὶ θερμόβουλον, καὶ ἀκολούθως εἰς γῆρας, τὸ ὁποῖον δὲν ἠσθάνετο οὔτε τὸ στῆθος τῶν ὡραίων των γυναικῶν, οὔτε ἡ ῥάχις τῶν ἵππων των, οὔτε ἡ λαβὴ τῆς σπάθης των. Οὐ μόνον δ' ἐν τῇ γεροντικῇ ἡλικίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν συνέβαινε πολλάκις, πιεζόμενοι ἀπὸ τὸ βάρος τῆς τερατώδους αὐτῶν δυνάμεως, καταπληττόμενοι αἴφνης καὶ διὰ μιᾶς ἐν τῇ μανίᾳ τῶν νικῶν καὶ τῶν θριάμβων των ἀπὸ τὴν συναίσθησιν εὐθύνης ὑπερανθρώπου, καὶ καταλαμβανόμενοι ὑπὸ εἴδους τινὸς τρόμου ἐν τῇ ἀπομονώσει τοῦ ἰδίου αὐτῶν ὕψους, νὰ στραφῶσιν ὁλοψύχως πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ νὰ διέλθωσιν ἡμέρας ὅλας καὶ νύκτας εἰς τοὺς σκοτεινοὺς μυχοὺς τῶν κήπων των συνθέτοντες ποιήματα θρησκευτικά, ἢ ν' ἀπέλθωσιν εἰς παράλιόν τι, ὅπου ἐμελέτων τὸ κοράνιον, ἢ συνεχόρευον τοὺς ἐκμανεῖς χοροὺς τῶν δερβίσιδων, ἢ εἰς τὸ ἀναχωρητήριον γέροντός τινος ἐρημίτου, ὅπως νεκρώσωσι τὴν σάρκα νηστεύοντες καὶ φοροῦντες τρίχινον τρίβωνα. Ὅπως δ' ἐν τῷ βίῳ, οὕτω καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ἐπεφάνησαν ἅπαντες σχεδὸν πρὸς τοὺς λαοὺς αὐτῶν μὲ πρόσωπον ἢ σεβαστὸν ἢ φοβερὸν, εἴτε ἀπέθνησκον ἐν γαλήνῃ ἱεροπρεπεῖ, ὅπως γενάρχης τῆς δυναστείας, εἴτε πλήρεις ἡμερῶν ἐνδόξων ἅμα καὶ θλιβερῶν, ὅπως ὁ Ὀρχὰν, εἴτε ὑπὸ τὸ ἐγχειρίδιον προδότου, ὅπως Μουρὰδ ὁ Α', ἢ ἐν τῇ ἀπογνώσει τῆς ἐξορίας, ὅπως ὁ Βαγιαζὴτ, ἢ συνδιαλεγόμενοι ἡσύχως ἐν τῷ μέσῳ στεφάνου σοφῶν καὶ ποιητῶν ὡς Μωάμεθ ὁ Α', ἢ ἐκ λύπης δι' ἧτταν, ὅπως Μουρὰδ ὁ Β'. Δύναται δὲ νὰ εἴπῃ τις μετὰ βεβαιότητος, ὅτι τὰ ἀπειλητικὰ αὐτῶν φάσματα εἶνε ὅ,τι μεγαλοπρεπέστερον καὶ ποιητικώτερον θέλει ἀπομείνῃ εἰς τὸν αἱματοβαφῆ ὁρίζοντα τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας.

Ἑπεται συνέχεια.

Οἱ κάτοικοι τῆς Βρασιλίας ἀνέρχονται εἰς 11,100,000.

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Gaston Tissandier].

Φίλιππος Lebon—Ῥιχάρδος Ἀρκράϊτ.

Ἡ ἱστορία τοῦ φωταερίου, ὀφειλομένου εἰς τὸν Φίλιππον Lebon, εἶναι ἐπίσης συγκινητική. Ἐξετάζοντες τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ Φιλίππου Lebon καὶ ἀναπολοῦντες τὰ προσκόμματα, κατὰ τῶν ὁποίων ἠγωνίσθη, καὶ τὰ ἐμφορήσαντα αὐτὸν γενναῖα αἰσθήματα, μέγιστον αἰσθανόμεθα θαυμασμὸν πρὸς τὸν ταπεινὸν ἐργάτην, ὅστις ἐπροίκισε τὸν κόσμον διὰ τοιούτου εὐεργετήματος.

Ὁ Φίλιππος Lebon ἐγεννήθη ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1767. Μετὰ παρέλευσιν εἴκοσι ἐτῶν ἔγινε δεκτὸς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, ὅπου διεκρίθη διὰ τῆς ἀγχινοίας αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐταστικοῦ του πνεύματος. Τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔργα ἀνάγονται εἰς τὴν μόλις τότε ἀναφαινομένην ἀτμομηχανήν· τὴν 18 Ἀπριλίου 1792 ὁ νέος μηχανικὸς λαμβάνει ἐθνικὴν ἀμοιβὴν δύω χιλιάδων φράγκων, «ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὰς ἀρξαμένας δοκιμὰς πρὸς βελτίωσιν τῶν διὰ τοῦ πυρὸς μηχανῶν».

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ὁ Φίλιππος Lebon, διαμένων ἐν Brachay, ἔλαβε τὸ πρῶτον ἀφορμὴν νὰ σκεφθῇ περὶ φωτισμοῦ διὰ φωταερίου. Ἡμέραν τινὰ ἔῤῥιψε δράκα πριονιδίων ἐντὸς ὑαλίνης φιάλης, ἣν ἐθέρμανεν ἐπὶ τοῦ πυρός· ἐκ τῆς φιάλης ἐξῆλθεν ἄφθονος καπνός, ὅστις αἰφνιδίως ἀναφλεχθεὶς παρήγαγε λαμπρὰν φλόγα. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ βιομηχανία ἐπέτυχε μίαν τῶν σπουδαιοτέρων καὶ ὠφελιμωτέρων αὐτῆς κατακτήσεων. Ὁ Φίλιππος Lebon εἶχεν ἀνάψει τὸν πρῶτον διὰ φωταερίου λύχνον. Ἄνθρωποί τινες προθυμοποιούμενοι νὰ δυσφημῶσι πᾶσαν νέαν ἰδέαν, καὶ νὰ ῥίπτωσι λίθον κατὰ παντὸς ἀνδρὸς, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν ἐγκέφαλον ἀνέλαμψεν ὁ σπινθὴρ τῆς ἐφευρέσεως, ἠθέλησαν ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ Lebon τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ τιμὴν, λέγοντες ὅτι κατὰ τύχην ἔγινεν ἡ ἐφεύρεσις αὐτοῦ· ἀλλ' ἡμεῖς δὲν πιστεύομεν εἰς τὰς τυχαίας αἰτίας, καὶ εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι ἡ τύχη τὴν ἐγκαρτεροῦσαν μόνον μεγαλοφυΐαν εὐνοεῖ. Κατὰ τύχην ἔπεσε καὶ ἐνώπιον τοῦ Νεύτωνος τὸ μῆλον, τὸ ὁποῖον παρεκίνησεν αὐτὸν νὰ ἐξετάσῃ τὰς αἰτίας τῆς ἕλξεως τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἡ τύχη ἆρά γε ἀπεκάλυψεν εἰς τὸ δαιμόνιον αὐτοῦ πνεῦμα τὰ μυστήρια τῆς βαρύτητος τῶν κόσμων; Πολλὰ ἀποσπᾷ ὁ βορβὰς μῆλα ἀπὸ τοῦ στελέχους αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ἀνεγείρει αὐτὰ πάντοτε Νεύτων!

Πόσοι πρὸ τοῦ Lebon χημικοὶ εἶχον ἴδει καιόμενα ξύλα ἢ γαιάνθρακας! Ἀλλ' οὐδεὶς ἐννόησε τί περιεῖχε τὸ ἁπλούστατον τοῦτο γεγονός. Πόσοι εἶδον ὑψούμενον τὸ πῶμα λέβητός τινος κατὰ τὴν ἀνάζεσιν τοῦ ὕδατος! Ἀλλὰ μόνος ὁ Οὐὰττ ἐμάντευσεν ἐν τῷ ἁπλουστάτῳ τούτῳ φαινομένῳ τὴν ἀτμομηχανὴν, καθότι εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν μόνον δέδοται νὰ προβλέπῃ τὸ μέλλον, καὶ νὰ διακρίνῃ διὰ θαυμασίας τῷ ὄντι διορατικῆς δυνάμεως τὸ ἐπιδεκτικὸν ἀναπτύξεως ἀπὸ τοῦ μὴ βιωσίμου. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὁ Φίλιππος Lebon κατενόησε τὴν σπουδαιότητα τοῦ πειράματός του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτό. Ἐβεβαιώθη ὅτι τὰ ξύλα καὶ αἱ ἄλλαι καύσιμοι ὕλαι παράγουσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θερμότητος ἀέριον δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν φωτισμὸν καὶ εἰς τὴν θέρμανσιν. Εἶδεν ὅτι τὸ ἐκ τοῦ κατακαιομένου ξύλου ἀναπτυσσόμενον ἀέριον συνοδεύεται ὑπὸ μελανωπῶν ἀτμῶν ἐχόντων ὀσμὴν δριμεῖαν καὶ ἐμπυρευματικήν. Ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς τὴν παραγωγὴν φωτὸς, ἀνάγκη ν' ἀπαλλαγῇ τῶν ξένων τούτων οὐσιῶν. Ὁ Lebon εἰσήγαγε τοὺς ἀτμοὺς δι' ἐκφορητικοῦ σωλῆνος εἰς φιάλην πλήρη ὕδατος, τὸ ὁποῖον συνεπύκνου τὰς πισσώδεις ἢ ὀξείας ὕλας, καὶ ἐξ οὗ τὸ ἀέριον ἐξήρχετο καθαρόν. Ἡ ἁπλουστάτη αὕτη συσκευὴ εἶναι ἡ πρώτη εἰκὼν τῶν ἐργοστασίων τοῦ φωταερίου, περιλαμβάνουσα τὰ τρία αὐτῶν οὐσιώδη μέρη, ἤτοι συσκευὰς παραγωγῆς, σύστημα ἐκκαθαρίσεως καὶ δοχεῖον περιλαμβάνον τὰ ἀέρια.

Ὁ Φίλιππος Lebon ἐξηκολούθησεν ἐν Brachay τὰ πρῶτα αὐτοῦ πειράματα, καὶ κατεσκεύασε συσκευὴν ἐκ κεραμων, ἐν ᾗ τὰ ξύλα ἀπεστάζοντο, καὶ καθαριστὴν περιέχοντα ὕδωρ, ἐν ᾧ συνεπυκνοῦτο ἡ πίσσα καὶ τὸ ὀξικὸν ὀξύ. Ἐκ τῆς λεκάνης ταύτης τὸ ἀέριον ἐξήρχετο διὰ σωλῆνος καὶ ἐκαίετο, οἱ δὲ γείτονες τοῦ Lebon συνήρχοντο ἔκθαμβοι καὶ ἐθαύμαζον τὸ λαμπρὸν φῶς, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον εὐκόλως παρήγετο ἐνώπιον αὐτῶν.

Μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους ὁ ἐφευρέτης ἐκοινοποίησε τὴν ἐφεύρεσίν του εἰς διαφόρους ἐγκρίτους ἐπιστήμονας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὴν 28 Σεπτεμβρίου 1799 λαμβάνει ἔγγραφον εὑρησιτεχνίας, καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει του περιγράφει τὸν *θερμόλυχνον* (thermolampe), διὰ τοῦ ὁποίου παράγει ἀέριον φωτεινὸν καὶ κατασκευάζει συγχρόνως πίσσαν καὶ ὀξικὸν ὀξύ. Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ ἀναφέρει τοὺς γαιάνθρακας ὡς δυναμένους ν' ἀντικαταστήσωσι τὰ ξύλα, ἐκθέτει δὲ τὸ σύστημά του μετὰ προφανοῦς συγκινήσεως καὶ μετὰ ζέσεως ἐκτάκτου· ἀναγινώσκοντες ὅσα περὶ τούτου ἔγραψε, θαυμάζομεν τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ, ἀποδεικνύουσαν ὅτι προέβλεπε τὸ ἐπιφυλαττόμενον εἰς τὸ σύστημα αὐτοῦ μέλλον.

Δυστυχῶς ὁ Φίλιππος Lebon δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδοθῇ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν αὐτοῦ· μηχανικὸς ὢν τῶν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν καὶ μὴ ἔχων περιουσίαν, ἠναγκάζετο νὰ ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπαγγέλματός του. Μεταβὰς ὡς μηχανικὸς εἰς Ἀγγουλέμην, δὲν λησμονεῖ τὸ φωταέριον, καὶ ποθεῖ τοὺς Παρισίους, τοὺς ὁποίους ἀποκαλεῖ «ἀμίμητον ἑστίαν μελέτης». Καταγίνεται εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ εἰς τὰς ἐπιστή-

μας, τὸ πνεῦμά του πλανᾶται μακρὰν τῶν καθημερινῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν. Ὁ πρῶτος μηχανικὸς παραπονεῖται κατὰ τοῦ Φιλίππου καὶ φθονεῖ αὐτὸν, καθότι βλέπει ἐν τῷ νεανίᾳ τούτῳ πνεῦμα ἀνώτερον καὶ συνάδελφον δυνάμενον ἴσως νὰ ἐπισκιάσῃ αὐτὸν, κρύπτων δὲ τὸν δόλον ὑπὸ φαινομένην ὑπόληψιν, προσπαθεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν παῦσίν του. Ἔχων πάντοτε κατὰ νοῦν τὸ περὶ φωτισμοῦ σχέδιον αὐτοῦ, ὁ Lebon μετέβαινε συχνάκις ἀπὸ Ἀγγουλέμης εἰς Brachay, ὅπου ἐτελειοποίει ἀδιακόπως τὴν ἀγαπητὴν αὐτοῦ ἐφεύρεσιν. Αἱ αἰτιάσεις τοῦ προϊσταμένου του ὡς πρὸς τὰς ἐκ τῆς ἐργασίας ἀπουσίας του προεκάλεσαν ἀνάκρισιν κατὰ τοῦ Lebon. Ἐπιτροπὴ, διορισθεῖσα πρὸς ἐξέτασιν τῶν κατ' αὐτοῦ παραπόνων, ἀπεφήνατο «ὅτι ἦτο ἐλεύθερος πάσης μομφῆς». Ἄλλως ἡ ἑξῆς ἐπιστολὴ, ἣν ὁ Φίλιππος Lebon ἔγραφε πρὸς τὸν ὑπουργὸν, μαρτυρεῖ τὸν γενναῖον τοῦ ἐφευρέτου χαρακτῆρα.

«Ἡ μήτηρ μου, γράφει, εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ὀλίγου· κατὰ συνέπειαν ἠναγκάσθην νὰ μεταβῶ ἐσπευσμένως εἰς Παρισίους. Ἰδοὺ τὸ σφάλμα μου. Ὁ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἔρως μου καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ φανῶ χρήσιμος ἐδείνωσαν ἔτι αὐτό. Ἐπεθύμουν νὰ τελειοποιήσω ἐφευρέσεις τινάς.... Τέλος ηὐτύχησα νὰ ἐπιτύχω· ἐξ ἑνὸς χιλιογράμμου ξύλων κατώρθωσα νὰ παράξω διὰ μόνης τῆς θερμότητος καθαρώτατον καύσιμον ἀέριον μετὰ μεγίστης οἰκονομίας καὶ ἀφθονίας τοιαύτης, ὥστε ἐφώτιζεν ἐπὶ δύω ὥρας μετ' ἐντάσεως φωτὸς τεσσάρων ἢ πέντε κηρίων. Δοκιμὴ ἐγένετο ἐνώπιον τοῦ πολίτου Προνῆ, διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς τῶν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, τοῦ πολίτου Lecamus, ἀρχηγοῦ τῆς τρίτης μοίρας, τοῦ πολίτου Besnard, γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, τοῦ πολίτου Gérard, ἑνὸς τῶν διευθυντῶν τῆς πολυτεχνικῆς Σχολῆς... Ἐλογιζόμην εὐτυχὴς, καθότι ἤλπιζον νὰ προσφέρω εἰς τὸν ὑπουργὸν τοὺς καρποὺς τῶν ἐργασιῶν μου· προετιθέμην ἐπίσης νὰ ὑποβάλω ὑμῖν ὑπόμνημα, τυχὸν τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ πολίτου Προνῆ καὶ πολλῶν ἐπιστημόνων, περὶ τῆς διευθύνσεως τῶν ἀεροστάτων, ἀλλ' αἱ ὑποθέσεις μου μὲ ἠνάγκασαν νὰ μεταβῶ εἰς Παρισίους. Βεβαίως δὲ ἦσαν ἐπείγουσαι, ἀφοῦ χάριν αὐτῶν παρήτησα τὰς ἀγαπητάς μου ἀσχολίας. Ἀλλὰ πόσον θὰ μοὶ φανῶσι δειναὶ, ἐὰν μὲ ἀναγκάσωσι νὰ καταλίπω σῶμα, ἐν ᾧ οἱ προϊσάμενοί μου μὲ ἐθεώρησαν ἄξιον τῶν διαφόρων βραβείων, καὶ μοὶ ἐνέτειλαν νὰ διδάξω ἀλληλοδιαδόχως ὅλα τὰ μέρη τῶν ἐν τῇ Σχολῇ τῶν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν παραδιδομένων ἐπιστημῶν! Δὲν δύναμαι νὰ πεισθῶ ὅτι αἱ περιστάσεις μου, ὁ περὶ τὴν ἐπιστήμην ζῆλός μου καὶ ὁ πόθος τοῦ νὰ φανῶ χρήσιμος εἰς τὴν πατρίδα τυγχάνων καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας ὑπουργοῦ, μὴ παύοντος νὰ προστατεύῃ τὰς ἐπιστήμας καὶ καταστήσαντός με τρόπον τινὰ ἔνοχον τοῦ ἰδίου ἐγκλήματος, δύνανται νὰ γίνωσιν ἀφορμὴ τοιαύτης τιμωρίας. Θὰ μεταβῶ εἰς Παρισίους· ἡ μεγίστη ἀνησυχία μὲ ὁδηγεῖ, ἀλλ' ἡ ἐλπὶς μὲ συνοδεύει».

Ὁ Φίλιππος Lebon ἀπεστάλη εἰς τὴν θέσιν του, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἐδεκάτιζε τοὺς πόρους τῆς Γαλλίας, ἡ δὲ δημοκρατία, καθ' ὃν χρόνον ὁ Βοναπάρτης ἦτο ἐν Ἰταλίᾳ, δὲν ἐφρόντιζε νὰ πληρώνῃ τοὺς μηχανικούς της. Ὁ Lebon ἔγραψε πρὸς τὸν ὑπουργὸν ἐπιστολὰς κατεπειγούσας, ζητῶν τοὺς ὀφειλομένους αὐτῷ μισθοὺς, ἀλλ' οὐδεμία ἐδόθη αὐτῷ ἀπάντησις. Ἡ σύζυγός του ἦλθε τότε εἰς Παρισίους· αἱ ἐνέργειαι αὐτῆς ἀπέβησαν ἐπίσης μάταιαι. Τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν, ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Σχολῆς τῶν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, ἔγραψεν ἡ ἰδία πρὸς τὸν ὑπουργόν.

«Ἐλευθερία — Ἰσότης. Παρίσιοι, 22 μεσιδορίου, ἔτει ἑβδόμῳ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου. Ἡ σύζυγος τοῦ πολίτου Lebon πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν. Οὔτε ἐλεημοσύνην οὔτε χάριν σᾶς ζητῶ, ἀλλὰ δικαιοσύνην. Πρὸ δύω μηνῶν τήκομαι ἑκατὸν εἴκοσι λεύγας μακρὰν τῆς οἰκίας μου. Μὴ διὰ νέων ἀναβολῶν ἀναγκάζετε οἰκογενειάρχην νὰ παραιτήσῃ ἐλλείψει πόρων ἐπάγγελμα, χάριν τοῦ ὁποίου τὰ πάντα ἐθυσίασε... Λάβετε ὑπ' ὄψιν τὴν θέσιν μας, πολῖτα! Εἶναι φοβερὰ, ἡ δ' αἴτησίς μου δικαία. Τοῦτο μὲ πείθει ὅτι τὸ διάβημά μου τοῦτο δὲν θέλει ἀποτύχει παρ' ὑπουργῷ, ὅστις καθῆκον ἑαυτοῦ θεωρεῖ τὸ νὰ ἦναι δίκαιος.

»Χαιρετισμὸς καὶ ὑπόληψις.

»Ἡ ὑμετέρα ἀφωσιωμένη συμπολῖτις, σύζυγος Lebon, τὸ γένος de Brambille».

Τὸ 1801 ὁ Φίλιππος Lebon προσεκλήθη εἰς Παρισίους καὶ προσεκολλήθη εἰς τὸν Blin, πρῶτον μηχανικὸν ἐπὶ τῆς λιθοστρώσεως. Λαμβάνει δεύτερον ἔγγραφον εὑρησιτεχνίας, ἡ δ' ἔκθεσίς του εἶναι ὑπόμνημα ἐπιστημονικὸν πλῆρες γεγονότων καὶ ἰδεῶν. Ἐν αὐτῇ ποιεῖται λόγον περὶ τῶν πολυαρίθμων ἐφαρμογῶν τοῦ φωταερίου καὶ περὶ τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ, διαγράφων τὴν ὅλην κατασκευὴν, τὴν ἀποστακτικὴν κάμινον, τοὺς συμπυκνωτὰς, τοὺς καθαριστὰς καὶ τοὺς ἐντὸς κεκλεισμένων λαμπτήρων καυτῆρας τοῦ φωταερίου. Οὐδὲν λησμονεῖ, οὐδ' αὐτὴν τὴν ἀτμομηχανὴν καὶ τὰ ἀερόστατα. Ὁ Lebon προτείνει εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ κατασκευάσῃ συσκευὴν πρὸς θέρμανσιν καὶ φωτισμὸν τῶν δημοσίων καταστημάτων, ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη ἀποῤῥίπτεται. Τότε ὁ ταλαίπωρος ἐφευρέτης ἀθυμῶν ἐπὶ ταῖς ματαίαις αὐτοῦ ἀποπείραις καὶ ταῖς ἀποτυχίαις, ἀποφασίζει νὰ στραφῇ πρὸς τὸ κοινὸν, ἵνα ἀποδείξῃ τὸ ὠφέλιμον τῆς ἐφευρέσεώς του. Ἐνοικιάζει μέγαρόν τι κατὰ τὴν ὁδὸν St Domenique—St Germain, καὶ στήσας ἐν αὐτῷ συσκευὴν φωταερίου, ἥτις διένεμε τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητα εἰς ὅλα τὰ δωμάτια καὶ εἰς τὴν αὐλὴν, φωτίζει τοὺς κήπους διὰ μυρίων λαμπτήρων ἐν εἴδει ἀνθέων διαφόρων. Κρήνη ἐφωτίζετο διὰ τοῦ νέου ἀερίου, τὸ δ' ἐξ αὐτῆς ῥέον ὕδωρ ἐφαίνετο φωτεινόν. Τὸ πλῆθος συῤῥέει πανταχόθεν καὶ χαιρετίζει τὴν νέαν ἐφεύρεσιν. Ὁ Φίλιππος Lebon οἰστρηλατηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, δημοσιεύει προκήρυξιν, ἥτις εἶναι πρότυπον ἀξιοπρεπείας καὶ εἰλικρινείας, καὶ μαρτυρεῖ ἀληθῆ τοῦ μέλλοντος πρόβλεψιν. Παρακολουθῶν τὸ ἀέριον τοῦτο εἰς τὸ μέλλον, βλέπει αὐτὸ κυκλοφοροῦν ἐντὸς μεγάλων σωλήνων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξερχόμενον φωτίζει πάσας τὰς ὁδοὺς τῶν μελλουσῶν πρωτευουσῶν.

Πάντες ἀποδίδουσι τέλος τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τὸν διάσημον ἐφευρέτην, ἐπιτροπεία δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ διορισθεῖσα ἀποφαίνεται, «ὅτι τὰ ὠφέλιμα ἀποτελέσματα τῶν πειραμάτων τοῦ πολίτου Lebon ἐπλήρωσαν καὶ δὴ καὶ ὑπερηκόντισαν τὰς προσδοκίας τῶν φίλων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης». Ὁ Ναπολέων Α' παρεχώρησε μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸν Lebon μέρος τοῦ δάσους τοῦ Ῥουβραὶ, ὅπως ἐν αὐτῷ διοργανώσῃ τὴν ἀπόσταξιν τοῦ ξύλου καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ φωταερίου. Δυστυχῶς ὁ Lebon ἠναγκάσθη νὰ ἐπιχειρήσῃ πολλὰ συγχρόνως πράγματα. Παρασκευάσας τὸ φωταέριον παρήγαγε πίσσαν καὶ ὀξικὸν ὀξὺ, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ ἀποστείλῃ εἰς Ἄβρην πρὸς χρῆσιν τοῦ ναυτικοῦ. Καίτοι ἀδιακόπως μοχθῶν καὶ κοπιάζων, ἤλπισε τότε ὅτι ἀνέτελλεν ἤδη ἡ ἡμέρα τὰς τύχης του. Τὸ ἐργοστάσιόν του ἐπεσκέφθησαν πλεῖστοι ἐπιστήμονες, καὶ μεταξὺ ἄλλων οἱ Ῥῶσσοι πρίγκιπες Γαλίτσιν καὶ Δολγορόβσκη, οἵτινες προέτειναν εἰς τὸν ἐφευρέτην ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεώς των νὰ μεταφέρῃ τὰς συσκευάς του εἰς Ῥωσσίαν, ἀφήσαντες αὐτὸν κύριον ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῶν ὅρων τῆς συμφωνίας. Ὁ Φίλιππος Lebon ἐκ φιλοπατρίας ἀπέκρουσε τὰς λαμπρὰς ταύτας προτάσεις, καὶ ἀπήντησεν ὅτι ἡ ἐφεύρεσίς του ἀνήκει εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ὅτι οὐδεμία ἄλλη χώρα ἤθελεν ὠφεληθῇ ἐκ τῶν ἐργασιῶν του.

Αἱ ἐλπίδες τοῦ Lebon ταχέως ἐψεύσθησαν. Ἐχθροί του τινὲς καὶ ἀνταγωνισταὶ ἐπροξένησαν αὐτῷ μυρίας ἐνοχλήσεις, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ςοιχεῖα συνησπίσθησαν κατ' αὐτοῦ. Λαῖλαψ κατέστρεψε τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ κατῴκει, μετ' ὀλίγον δὲ πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε μέρος τοῦ ἐργοστασίου του. Ἡ εἱμαρμένη ἐφαίνετο οἱονεὶ ἐπιμαινομένη κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς ἐφευρέτου, ἀλλ' αἱ συμφοραὶ δὲν κατέβαλον τὸν ἀκαταπόνητον τοῦτον ἄνδρα, ἔχοντα ἄριστον συνεργάτην, τὴν γενναίαν καὶ ἀξίαν σύζυγόν του. Ὁ Φίλιππος Lebon ἀδιαλείπτως ἐργαζόμενος ἤθελεν ἴσως ὑπερνικήσει πᾶν πρόσκομμα, ἤγγικε δὲ καὶ ἡ ὥρα τῆς πραγματοποιήσεως τῶν περὶ φωτισμοῦ μεγάλων αὐτοῦ σχεδίων, ἀλλ' αἴφνης θάνατος τραγικὸς ὅσον καὶ μυστηριώδης διέκοψε τὰς ἐργασίας του.

Αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς στέψεως τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Α', τὴν 2 Δεκεμβρίου 1804, ἐδολοφονήθη ἀνάνδρως· τὸ σῶμα τοῦ ἐφευρέτου εὑρέθη ἄπνουν εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία. Ἄγνωστος χεὶρ εἶχε κτυπήσει αὐτὸν τρισκαιδεκάκις δι' ἐγχειριδίου.

Ὀλίγους μῆνας προτοῦ ὁ ἀτυχὴς Lebon, πλήρης ὢν ἐνθουσιασμοῦ καὶ ζωηρότητος, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐν Brachay συμπολίτας του· «Καλοί μου φίλοι, μετ' ὀλίγον θὰ σᾶς φωτίσω καὶ θὰ σᾶς θερμάνω ἀπὸ Παρισίων εἰς Brachay». Τοῦτο ἦτο τῷ ὄντι δυνατὸν, ἀλλ' οἱ ἀγαθοὶ τοῦ Brachay κάτοικοι ἀνέσειον τοὺς ὤμους καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· «εἶναι παράφρων!» Καὶ παράφρων ἦτο πράγματι, ἐὰν ἦναι ἀληθὲς, ὡς λέγεται, ὅτι ἡ παραφροσύνη καὶ ἡ μεγαλοφυΐα ἔχουσι μεγίστην πρὸς ἀλλήλας συνάφειαν. Ὁ Φίλιππος Lebon ἦτο ἐκ τῶν φρενοβλαβῶν ἐκείνων, περὶ ὧν ὁ Bérenger λέγει, ὅτι νυμφεύονται μεγάλην τινὰ ἰδέαν, ἣν γονιμοποιοῦσι πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ αὐτὸς ἐνυμφεύθη μεγάλην ἰδέαν, καὶ ἔζησεν ἀτυχὴς, καὶ ἔγινε θῦμα στυγερᾶς δολοφονίας. Τὴν σήμερον τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀνεπτύχθη, καὶ ὁ σπόρος, ὃν κατέθεσεν ἐν τῷ ἀγρῷ τῶν ἐφευρέσεων, ἐτελεσφόρησεν· ὁ μέγας οὗτος καὶ συμπαθὴς ἀνὴρ εἶνε ἐξ ἐκείνων, οἵτινες δὲν πρέπει νὰ λησμονῶνται. Αἱ ὑπάρχουσαι εἰκόνες του δεικνύουσιν αὐτὸν ἔχοντα ὀφθαλμοὺς λαμπροὺς καὶ σκεπτικούς. Τὸ πρόσωπόν του εἶναι ὠχρὸν καὶ ἐκφραστικὸν, ἡ κόμη μακρὰ καὶ λεία ἐπὶ τοῦ μετώπου, τὸ σῶμα ἰσχνὸν καὶ εὔρυθμον, καίτοι ὀλίγον ἕνεκα τῆς ἐργασίας κυρτωμένον. Ψυχὴν εἶχε διάπυρον καὶ ἄδολον καὶ φρόνημα γενναῖον, ἦτο δὲ εὐπάτητος, καθὸ μὴ βλέπων τὸ κακὸν, καὶ ἠγάπα εὐκόλως, καθότι τὰ προτερήματα μόνον τῶν ἄλλων διέκρινε. Τοιαύτη ἡ εἰκὼν τοῦ Φιλίππου Lebon. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ αὐτοῦ ὅ,τι ὁ Βολταῖρος ἔλεγε περὶ τοῦ ἥρωός του Ζαδίγ· «Τὸν ἐθαύμαζον καὶ ὅμως τὸν ἠγάπων». Ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ συγκεφαλαιώσωμεν τὸν βίον του διὰ τῆς ἑξῆς φράσεως ἑνὸς τῶν θαυμαστῶν του· «Ἀπέκτησε μείζονα ὑπόληψιν ἢ πλοῦτον».

Ἡ χήρα του ἔλαβε μετὰ τὸν θάνατόν του σύνταξιν 1,200 φράγκων, καὶ ἠθέλησε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ συζύγου της, ἀλλ' εἰς μάτην κατέβαλε πᾶσαν πρὸς τοῦτο προσπάθειαν καὶ καρτερίαν. Νέα προσκόμματα καὶ νέαι συμφοραὶ ἐματαίωσαν τοὺς κόπους της.

Ἵνα κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης ὁποίαν ἀνάπτυξιν ἔλαβεν ἡ κατασκευὴ τοῦ εἰς τὸν Φίλιππον Lebon ὀφειλομένου φωταερίου, ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ «Παρισινὴ Ἑταιρία» χορηγεῖ καθ' ἑκάστην εἰς τὴν κατανάλωσιν τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης ἓν ἑκατομμύριον κυβικῶν μέτρων τοῦ ἀερίου τούτου, ἐπασχολοῦσα πρὸς παρασκευὴν τῶν ὅλων καὶ πρὸς

κατασκευὴν τοῦ ἀερίου 6,000 ἐργάτας καὶ δύω πρὸς τούτοις χιλιάδας ὑπαλλήλων, τὴν συντήρησιν καὶ τὸν φωτισμὸν ἐπιμελουμένων.

Οὐ μόνον ἡ βιομηχανία παρέχει εἰς τὰς κοινωνίας τὰ θαυμάσια αὐτῆς καὶ ὠφέλιμα προϊόντα, ἀλλὰ πορίζει τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ εἰς μυριάδας ἐργατῶν. Ἡ ἐξάπλωσις τῶν μηχανῶν, τῶν βιομηχανικῶν τούτων ἐργαλείων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, παρήγαγεν ὡς πρὸς τοῦτο καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα.

Κατὰ τὰς ἐπισήμους στατιστικὰς ἡ δύναμις τῶν ἐν Γαλλίᾳ νῦν ἐργαζομένων ἀτμομηχανῶν ἀνέρχεται εἰς 1,500,000 ἵππων ἀτμοῦ, ἤτοι 4, 500,000 ἵππων ὑποζυγίων, ἰσοδυναμούντων πρὸς τὴν ἐργασίαν 31,590,000 ἀνθρώπων. Ὁ ἀριθμὸς δὲ οὗτος ὑπερβαίνει δεκάκις τὸν εὐέχοντα βιομηχανικὸν πληθυσμὸν τῆς Γαλλίας, καθότι ὁ βιομηχανικὸς οὗτος πληθυσμὸς ἀνέρχεται τὴν σήμερον εἰς 8,400,000, συμπεριλαμβανομένων τῶν γυναικῶν, τῶν παιδίων καὶ τῶν γερόντων· ἐκ τούτων δὲ οἱ 3,200,000 μόνον δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐργάται ἐν ἐνεργείᾳ.

Ἐὰν ἐνήθετο διὰ τῆς χειρὸς ὅλον τὸ βαμβάκινον νῆμα, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀγγλία κατασκευάζει κατ' ἔτος διὰ τῶν αὐτοκινήτων (self-acting) μηχανῶν, νηθουσῶν 1000 ὁμοῦ κλωστάς, ἤθελον ἐπασχοληθῆ 91 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, ἤτοι τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης. Γυνὴ ἐπιτηδείως πλέκουσα δύναται νὰ πλέξῃ διὰ μὲν τῆς χειρὸς 80 βροχίδας ἀνὰ λεπτόν· διὰ δὲ τοῦ κυκλοτεροῦς μηχανήματος (métier circulaire) 480,000.

Μνημονεύοντες τοὺς καταπληκτικοὺς τούτους ἀριθμούς, ὀφείλομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς τοὺς ὑπὸ τῆς ἱστορίας λησμονηθέντας μεγάλους ἐργάτας, τοὺς καθιερώσαντας διὰ τῆς καρτερίας αὐτῶν καὶ τῆς μεγαλουργίας τὴν βασιλείαν τῶν μηχανῶν. Οἱ πλεῖστοι αὐτῶν παρεγνωρίσθησαν καὶ κατεδιώχθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ ἔζησαν ἀτυχεῖς.

Ἡ ἱστορία τοῦ περιφήμου κουρέως τοῦ Πρέστον, τοῦ ἐφευρόντος τὰς πρώτας κλωστικὰς μηχανάς, παρέχει ἡμῖν πρῶτον παράδειγμα.

Ὁ Ῥιχάρδος Ἀρκράϊτ (Arkwright), γεννηθεὶς ἐν τῇ κομητίᾳ τοῦ Λάνκαστερ ἐν Ἀγγλίᾳ, τὴν 23 Δεκεμβρίου 1732, τοσοῦτον ἦτο πτωχὸς κατὰ τὴν νεότητά του, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ ὑπηρέτης κουρέως. Ἀποταμιεύσας ὀλίγα χρήματα συνέστησεν ἐν Μάντσεστερ μικρὸν κουρεῖον μετὰ τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς· «*Εἰς τὸν ὑπόγειον κουρέα· ξυρίζει ἀντὶ δύω σολδίων*». Οἱ ἄλλοι κουρεῖς ἐνώπιον τοῦ τοιούτου συναγωνισμοῦ κατεβίβασαν τὰς τιμάς των. Ὁ Ἀρκράϊτ, ἵνα μὴ ἐλαττωθῇ τῶν συναδέλφων του, ἐματαίωσε πάντα συναγωνισμὸν οὕτω πως τροποποιήσας τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἐργαστηρίου του· «*Ἐν καλὸν ξύρισμα ἀντὶ ἑνὸς σολδίου*».

Δὲν πιστεύομεν ὁ κουρεὺς νὰ ἐπλούτησε τοιαύτην ὁρίσας τιμήν, ἤρξατο δὲ περιερχόμενος τὴν χώραν καὶ ἐμπορευόμενος κόμας, ἃς παρὰ νέων χωρικῶν ἠγόραζε, καὶ πωλῶν καθ' ὁδὸν βαφὴν ὑπ' αὐτοῦ κατασκευαζομένην. Εἶχε δὲ κλίσιν ἔκτακτον πρὸς τὴν μηχανικὴν καὶ κατεσκεύαζε κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως πρωτότυπα μηχανῶν. Ἀπαντήσας κατά τινα περιοδείαν τὸν ὡρολογοποιὸν Καὶ, ἀπέκτησε παρ' αὐτῷ τὰς ἐλλειπούσας αὐτῷ στοιχειώδεις γνώσεις καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μηχανοποιΐαν. Ὁ Ἀρκράϊτ εἶχε δραστηριότητα ἀκαταπόνητον καὶ εἰργάζετο καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῆς τετάρτης πρωϊνῆς μέχρι τῆς ἐννάτης ἑσπερινῆς ὥρας, καίτοι δὲ πενέστατος ὢν καὶ ῥακένδυτος, κατώρθωσεν ὅμως νὰ κατασκευάσῃ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Καὶ τὸ πρωτότυπον τῆς πρώτης βαμβακοκλωστικῆς μηχανῆς, ἐκθέσας αὐτὴν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀμίσθου σχολῆς τοῦ Πρέστον. Ἡ τύχη ἐφάνη τέλος εὐνοϊκὴ πρὸς τὸν καρτερικὸν ἐργάτην. Τῷ 1769 τῇ συνδρομῇ πλουσίων τινῶν βιομηχάνων ἔλαβεν ἔγγραφον εὑρησιτεχνίας καὶ συνέστησε κλωστήριον βάμβακος ἐν Νοτιγγὰμ, ἔπειτα δὲ ἐν Κρόμφορδ (Derbyshire), καὶ τέλος πλησίον τοῦ Χόρλεϋ. Μετά τινα χρόνον οἱ καταστηματάρχαι τοῦ Lancashire συνεκπίσθησαν κατὰ τοῦ Ἀρκράϊτ, οἱ ἐργάται εἰς μῖσος κατ' αὐτοῦ ὑποκινούμενοι ἐθεώρησαν αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν, ὅστις διὰ τῶν μηχανῶν ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ ἐλάττωσιν εἰς τὰ ἡμερομίσθια, ἀπεφάσισαν δὲ νὰ τὸν καταστρέψωσι. Τὸ ἐργοστάσιόν του ἐλεηλατήθη ὑπὸ πλήθους ἐμμανοῦς. Ὁ Ἀρκράϊτ οὐδόλως πτοηθεὶς ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας του, τὰ δὲ προϊόντα του ἦσαν ἀνώτερα τῶν ἄλλων. Οἱ ἔμποροι τοῦ Lancashire ἠρνήθησαν ν' ἀγοράσωσιν αὐτὰ, καὶ ἀποβλέψαντες τὰς μηχανάς του συνενώθησαν ὅπως καταβάλωσιν αὐτὸν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ἀλλ' οὐδὲν ἴσχυσε νὰ κλονίσῃ τὴν καρτερίαν τοῦ μεγάλου κλώστου, ὅστις ἐπὶ τέλους ἐθριάμβευσε. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του εἶδε τὴν πλήρη τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐπιτυχίαν. Πλεῖστα κλωστήρια ἱδρύθησαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του εἴς τινα διαμερίσματα τῆς Σκωτίας, οἱ δ' ἀντίπαλοί του ἀναγκασθέντες νὰ ὑποχωρήσωσι παρεδέχθησαν τὴν μηχανήν του, χρησιμεύουσαν ἔτι καὶ νῦν.

Ὁ Ἀρκράϊτ τοσοῦτον εἶχεν ἰσχυρὰν τὴν θέλησιν, ὥστε πεντηκοντούτης ὢν ἔμαθε μόνος τὴν γραμματικὴν καὶ ὀρθογραφίαν. Ἀσχοληθεὶς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς μόνην τὴν μηχανικὴν καὶ εἰς τὴν σύστασιν ἐργοστασίων, ἦτο ἄμοιρος καὶ αὐτῶν τῶν πρώτων τῆς φιλολογίας στοιχείων. Ὁ θεμελιωτὴς τῶν νεωτέρων τεχνουργείων, ὅστις, ὡς εἴδομεν, ὑπέστη ἐπί τινα χρόνον καὶ ἀτυχίαν καὶ καταδρομὴν, ἀπέθανεν ἐν μέσῳ τῶν τιμῶν καὶ τοῦ πλούτου τὴν 3 Αὐγούστου 1792, ἀφήσας 12 ἑκατομμύρια. Ἡ ἐφεύρεσις αὐτοῦ τοιαύτην ἔδωκεν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ βαμβακίνου νήματος ὤθησιν, ὥστε ἡ εἰς Ἀγγλίαν εἰσαγωγὴ τοῦ βάμβακος, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1771 μέχρι τοῦ 1780 συνεποσοῦτο εἰς 5,735,000 λιβρῶν, ἀνῆλθε τῷ 1817 καὶ 1821 εἰς 144 ἑκατομμύρια, ἐξ ὧν τὰ 130 ἑκατομμύρια κατηναλώθησαν ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ. Ἡ ἐκ τῆς χρήσεως τῆς μηχανῆς Ἀρκράϊτ προκύψασα ἐλάττωσις τῶν ἡμερομισθίων εἶναι ἀνυπολόγιστος, καὶ κατέστησε τὴν κατασκευὴν τῶν βαμβακίνων ὑφασμάτων ἀφθονωτέραν πάσης ἄλλης.

ΕΛΙΖΑ Σ. ΣΟΥΤΣΟΥ

Ὁ λόγιος συνδρομητὴς τῆς Ἑστίας κ. Νικόλαος Ἀρστένης ἐκοινοποίησεν ἡμῖν μακρὰν αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου τοῦ Γένους Φιλίππου Ἰωάννου, γραφεῖσαν μικρὸν μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴν μεταπολίτευσιν πρὸς τὸν μακαρίτην Μαρῖνον Π. Βρετόν. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀποσπῶμεν τὸ ἑπόμενον ἄξιον ἀναγνώσεως καὶ μελέτης τεμάχιον. Σ. τ. Δ.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

« . . . . . Περὶ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ τῶν ἀντιπάλων καὶ διαβολέων αὐτοῦ δὲν λέγω ἐπὶ τοῦ παρόντος τίποτε. Αἱ γλῶσσαι τῶν ἀνθρώπων ὁμοιάζουσι τὸ ῥεῦμα τοῦ Εὐρίπου. Θέλουσι γραφῆ (καὶ ἤρχισαν ἤδη νὰ στρέφωνται) καὶ θέλουσιν ἀποδώσῃ δικαιοσύνην εἰς τὸν ἠπιώτατον καὶ ἀγαθώτατον ἐκεῖνον μονάρχην, ὅστις ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα πλειότερον τῆς πατρίδος του, εἰργάσθη ὑπὲρ αὐτῆς ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει, ἀφειδῶν καὶ ζωῆς καὶ ὑγείας, ἐδαπάνησε τριάκοντα ἔτη τὰ ἀνθηρότερα τῆς ζωῆς του ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν ὑπηκόων του, μετὰ δὲ τοσαύτας (ἐτησίας σχεδὸν) συνωμοσίας καὶ ἀνταρσίας οὐδέποτε ὑπέγραψε θανατικὴν ἀπόφασιν ἕνεκα πολιτικῶν ἐγκλημάτων, οὐδέποτε ἠνέχθη νὰ χυθῇ ἕνεκα τοιούτων οὐδὲ ῥανὶς αἵματος, ἐδείχθη δὲ πάντοτε ἕτοιμος νὰ συγχωρήσῃ τοὺς ἐχθρούς του καὶ νὰ τοὺς εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν. Ναὶ, οἱ διαβολεῖς του θέλουσιν αἰσθανθῇ τύψιν συνειδότος δι' ὅσα ἀσυνειδήτως ἐξετόξευσαν κατὰ τοῦ ἐναρέτου καὶ ἀθώου βασιλέως, εἰς ὃν ἀπέδωκαν τὴν αἰτίαν πάντων ἐκείνων τῶν κακῶν ἐν Ἑλλάδι, ὧν ἀληθεῖς αἴτιοι ἦσαν αὐτοὶ ἢ ἄλλοι ὅμοιοι αὐτῶν. Ὡς οἱ Ἑβραῖοι ἐπίστευον, ὅτι καθαρίζονται ἀπὸ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων των, φορτώνοντες αὐτὰ εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ ἀποπομπαίου τράγου, τὸν ὁποῖον ἀπεδίωκον εἰς τὴν ἔρημον, οὕτω καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, ὅτι ἀπαλλασσόμεθα τῶν κακιῶν ἡμῶν, ῥίπτοντες αὐτὰ εἰς τὴν ῥάχιν τῶν ἡγεμόνων ἡμῶν. Δὶς μέχρι τοῦδε ἐπράξαμεν τοῦτο. Ὁ Θεὸς ἂς μᾶς συγχωρήσῃ!»

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὁ ὑπουργὸς* * προσεκάλεσε πρό τινος εἰς γεῦμα τὸν δημοσιογράφον*, ὅστις δὲν κάμνει ἄλλο ἢ νὰ τὸν κακολογῇ.

Ὡς δέ τις ἐξέφρασε τὴν ἔκπληξίν του,

— Τί νὰ κάμω, ἀδελφέ; ἀνέκραξεν ὁ ὑπουργὸς, ἀφοῦ δὲν ἠμπορῶ νὰ τοῦ κλείσω τὸ στόμα, ἀνάγκη νὰ τοῦ τὸ γεμίσω.

* * *

Ἐν τῷ δικαστηρίῳ:

— Τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον τὸ εἴχατε εὕρει καθ' ὁδόν;

— Μάλιστα, κύριε πρόεδρε.

— Διατί δὲν τὸ ἀπεδώσατε;

— Τὸ ἀπέδωσα, κύριε πρόεδρε.

— Ποῦ;

— Εἰς τὴν κυκλοφορίαν.

* * *

— Ὁ οἶνος εἶνε ὁ μεγαλήτερος ἐχθρός σου, ἔλεγεν ἱερεὺς πρὸς μέθυσον.

— Ἀλλὰ, πάτερ, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, τὸ Εὐαγγέλιον δὲν λέγει: «Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν»;

— Ναὶ, Πέτρο, ἀλλὰ δὲν λέγει καὶ καταπίνετε αὐτούς.

* * *

Οἱ φόροι ἐν Ἀγγλίᾳ ἦσαν βαρεῖς κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα, καὶ ὁσημέραι προσετίθεντο νέοι.

Ἡμέραν τινὰ ὁ Σουΐφτ περιεπάτει μετά τινων φίλων του, ὅτε κυρία τις εἶπε:

— Τί καθαρὸς ἀὴρ ὅπου εἶνε ἐδῶ!

Ὁ Σουΐφτ ῥίπτεται παρευθὺς εἰς τοὺς πόδας τῆς κυρίας, καὶ,

— Δι' ὄνομα Θεοῦ, κυρία μου, λέγει, μὴ κάμνετε λόγον περὶ τῆς καθαρότητος τοῦ ἀέρος! Θὰ μᾶς τὸν φορολογήσουν.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Ὁ Γιάννης εὑρίσκεται εἰς τὸν ἐξώστην, ὅπου διασκεδάζει παρατηρῶν διερχόμενον τάγμα στρατιωτῶν.

Ὁ κύριος του, ἀφοῦ ἐπανειλημμένως ἀλλ' εἰς μάτην ἔκρουσε τὸν κώδωνα, προχωρεῖ πρὸς τὸν ὑπηρέτην καὶ τὸν κτυπᾷ ἐλαφρῶς ἐπὶ τοῦ ὤμου·

Ὁ Γιάννης στρέφεται ἐνεὸς, καὶ θέλων νὰ δικαιολογηθῇ·

— Ὦ! μὲ συγχωρεῖς, ἀφέντη, θαῤῥοῦσα πῶς εἶνε ἡ κυρά!

Εἶνε ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωΐας.

Δύο κροπήγια ἀνημμένα ἵστανται ἐπὶ τῆς παρὰ τὴν κλίνην τραπέζης, ἐνώπιον τῆς ὁποίας κάθηται συμβολαιογράφος, εἰς ὃν γέρων φιλάργυρος ὑπαγορεύει μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου τὴν διαθήκην του.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ταύτης, ὁ καλός μας γέρων ἐπαναπίπτει εἰς τὴν κλίνην του ἡμιθανής. Ἀλλὰ πρὶν παραδώσῃ τὸ πνεῦμα . . . . . σβύνει τὸ ἓν κηρίον.

Ὁ Le Sage δὲν ἠδύνατο ν' ἀκούῃ εἰμὴ διὰ τῆς βοηθείας μικροῦ τινος συριγγίου, ὅπερ προσήρμοζεν εἰς τὸ οὖς του. « Ἰδοὺ ὁ εὐεργέτης μου, ἔλεγε πρός τινα τῶν φίλων του, σύρων τὸ σαλπίγγιον τοῦτο ἐκ τοῦ θυλακίου του. Ὑπάγω εἰς οἰκίαν τινά, ὅπου βλέπω νέα πρόσωπα· εἶνε ἐλπὶς ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσι καί τινες νοήμονες; μεταχειρίζομαι τὸ συρίγγιόν μου. Βλέπω ἐξ ἐναντίας ὅτι εἶνε ὅλοι ἀνόητοι; τὸ τυλίσσω καὶ τὸ βάλλω εἰς τὸ θυλάκιόν μου, λέγων: Ἂν ἠμπορῇς, κάμε με νὰ πλήξω». ΙΩΝΑΣ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Προκειμένου περὶ ταώνων, τοὺς θαυμάζομεν, ὅταν ἀναπτύσσωσι τὴν οὐρὰν καὶ ὄχι τὴν φωνήν των. Προκειμένου περὶ ὑπουργῶν, συμβαίνει τὸ ἀκριβῶς ἐναντίον.

*** Οἱ ἄνθρωποι τρέχουσιν ἐπὶ τεθρίππου διώκοντες τὴν εὐτυχίαν, ἐν ᾧ αὕτη βαδίζει πεζή, . . . καὶ ἴσως ἀνυπόδητος.

*** Οἱ ἄνθρωποι φειδωλεύονται τὴν ὑγείαν των, ὅταν εἶνε ὀλίγη, καὶ τὰ πλούτη των, ὅταν εἶνε πολλά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὑπολογίζονται εἰς πλείονα τῶν 10 ἑκατομμυρίων φράγκων τὰ εἰσπραχθέντα ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς τεχνητῶν μαλλίων ἐν Γαλλίᾳ κατὰ μόνον τὸ ἔτος 1873. Ἔκτοτε ὁ ἀριθμὸς οὗτος ηὔξησε σημαντικῶς. Ἡ Γαλλία, ἥτις προμηθεύει ὅλον τὸν κόσμον τὰ ἀντικείμενα τῶν νεωτερισμῶν αὐτῆς, προμηθεύει αὐτὸν καὶ μὲ τοὺς τεχνητοὺς πλοκάμους τῆς κόμης. Ὑπάρχουσιν ἐκεῖ ἔμποροι περιοδεύοντες οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἔχοντες ἢ νὰ μεταβαίνωσιν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, νὰ ἐπισκέπτονται τὰς ἐμπορικὰς πανηγύρεις, ἵνα προτείνωσιν εἰς πτωχὰς νεάνιδας νὰ ἀνταλλάξωσι τὰς κόμας των ἀντὶ ἐσθήτων, σαλίων, ἢ ἄλλων διαφόρων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ταῖς ἐπιδεικνύουσιν. Εἴς τινας κοινότητας τὸ πρᾶγμα κατήντησε πλέον ἕξις, καὶ κατὰ πᾶν ἔτος αἱ γυναῖκες ὑποβάλλονται εἰς τακτικὴν ἀποκοπὴν τῆς κόμης των, ὅπως προμηθευθῶσι τὰ νέα αὐτῶν φορέματα. Ὀλιγώτερον ἐπιζήτητα εἶνε τὰ μαῦρα μαλλία, διότι εὐκόλως κατασκευάζονται πλαστὰ τοιαῦτα διὰ τῆς βαφῆς. Οἱ ὡραῖοι ξανθοὶ πλόκαμοι πωλοῦνται ὑπὸ τῶν κομμωτῶν μέχρι 270 φράγκων τὸ χιλιόγραμμον, τὰ δὲ λευκὰ μαλλία διὰ τὴν σπανιότητα αὐτῶν φθάνουσιν ἐνίοτε εἰς τιμὰς ὄντες μυθώδεις, 10,000 φράγκα τὸ χιλιόγραμμον.

Ἐν Παρισίοις ὑπάρχουσι 1,900 κομμωταὶ, ἔχοντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν 2,730 τεχνίτας. Ὅταν τις συλλογίζεται ὅτι ἕκαστος τῶν πρώτων ἐφεῦρε ἀλάνθαστόν τι ὑγρὸν ἢ ἀλοιφὴν πρὸς ἀναφύτρωσιν τῆς κόμης, καὶ ὅτι καὶ τῶν δευτέρων ἕκαστος, ἅμα ἀνοίξας ἴδιον κατάστημα, δὲν θὰ λείψῃ νὰ κάμῃ τὴν ἐφεύρεσίν του, ἀπορεῖ ὅτι ἀκόμη ὑπάρχουσι φαλακροὶ φαινόμενοι εἰς τὰς ὁδούς.

Δύο περιεργότατοι νάνοι θέλουσιν ἐκτεθῆ προσεχῶς εἰς θέαν τοῦ κοινοῦ ἐν Λονδίνῳ. Τούτων ὁ μὲν εἶνε γυνὴ, ὀνομαζομένη *μὶς* Lucia Zarate, ὁ δὲ ἀνὴρ, φέρων τὸ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα *στρατηγὸς* Mite. Φαίνεται δὲ ὅτι τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα ὄντα ἔχουσι τὸ ἐλάχιστον ἐν τῷ κόσμῳ ἀνάστημα, διότι ἡ μὲν Lucia Zarate μόλις ἔχει βάρος 4 ἀγγλικῶν λιτρῶν καὶ τριῶν τετάρτων τῆς λίτρας, ὕψος δὲ μόλις 20 δακτύλων, ὁ δὲ μικροσκοπικὸς στρατηγὸς βάρος μὲν 9 λιτρῶν, ὕψος δὲ μὴ ὑπερβαῖνον τοὺς 21 δακτύλους.

Ἡ Λουκία Zarate ἐγεννήθη τῇ 2 Ἰανουαρίου 1863 ἐν San-Carlos τοῦ Μεξικοῦ ἐκ γονέων Μεξικανῶν, εὑρισκομένων νῦν ἐν Λονδίνῳ, ἑλκόντων δὲ τὸ γένος ἐξ Ἱσπανῶν ἢ μιγάδων καὶ ἐχόντων ἀνάστημα μέτριον. Πλὴν τῆς νάνου ἀπέκτησαν καὶ ἄλλα παιδία οὐδὲν ἔχοντα τὸ παρὰ φύσιν. Ἡ *μὶς* Λουκία εἶνε ἄσχημος, καὶ μόνον ὀλίγας ἀγγλικὰς λέξεις γινώσκει· εἶνε ὅμως ζωηρὰ καὶ νοήμων, καὶ εὐχαριστεῖται εἰς ἄκρον δίδουσα διαταγὰς εἰς δύο μεγαλιτέρους νάνους ὑπηρετοῦντας αὐτὴν καὶ τὸν σύντροφόν της. Διηγοῦνται ὅτι, ὅτε ἐγεννήθη, ἔθεσαν αὐτὴν τυλιγμένην ἐντὸς μαλλίων εἰς κιβωτίδιόν τι, καὶ ὅτι τὸ βάρος αὐτῆς τότε ἦτο 2 1/2 περίπου λιτρῶν. Ἐντὸς ἑνὸς δ' ἔτους ηὐξήθη εἰς τὸ ἀνάστημα, ὅπερ ἔκτοτε διετήρησε. Καίτοι φαίνεται μεγάλην εὑρίσκουσα εὐχαρίστησιν νὰ παρατηρῇ τὰς κινήσεις ὡρολογίου, καὶ δὲν ἔλαβε καμμίαν παίδευσιν ἢ ἀνάπτυξιν, εἶνε ὅμως δραστηριωτάτη καὶ τολμηρὰ ὡς πίθηκος, ἔχει δὲ πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ μικρόσωμα ἤδη τῆς οἰκογενείας τῶν ζῴων τούτων. Πρὸ δέκα ἤδη ἐτῶν ἤρξατο ἐκτιθεμένη εἰς τὸ δημόσιον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Ὁ δὲ στρατηγὸς Mite ἐγεννήθη τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1864 ἐξ Ἀμερικανῶν γονέων ἐν τῇ κομητείᾳ Shenandoah ἐγγὺς τῆς Νέας Ὑόρκης. Οὗτος εἶνε ξανθὸς, εὔσωμος, νοήμων καὶ εὔθυμος· φαίνεται δ' ὅτι ἔχει ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τοῦ ἀτόμου του, καὶ πολλάκις ὀργίζεται διὰ τοὺς οὐχὶ ἁβρόφρονας πρὸς αὐτὸν τρόπους τῆς συντρόφου του, ἣν ὀνομάζει Lucy. Κατὰ τὴν γέννησίν του εἶχεν ἀνάστημα 9 δακτύλων, βάρος δ' ὀλιγώτερον μιᾶς λίτρας, ηὔξησε δὲ μέχρι τοῦ ὀγδόου τῆς ἡλικίας του ἔτους, καὶ ἔκτοτε τὸ ἀνάστημά του ἔμεινε στάσιμον. Καὶ οὗτος δ' ἐξετέθη τὸ πρῶτον εἰς τὰς Ἡνωμένας πολιτείας πρὸ ἓξ ἐτῶν.

Συνοδεύονται δὲ οἱ δύο οὗτοι νάνοι ὑπὸ δύο ἄλλων πυγμαίων, τῆς *μὶς* Jenny Quigley ἐκ Γλασκώβης καὶ τοῦ μοιράρχου Foob, Ἀμερικανοῦ. Ἀλλ' ἡ *μὶς* Lucia καὶ ὁ général Mite μόλις φθάνουσιν ἕως τὰ γόνατα τῶν δύο ἄλλων.

ΑΘΗΝΗΣΙ, — ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑ «ΟΜΟΝΟΙΑΣ».